

Selvitys tuomioistuimien ulkopuolisen riidanratkaisun ja sovittelun kehittämiseksi

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:5

Selvitys tuomioistuimien ulkopuolisen riidanratkaisun ja sovittelun kehittämiseksi

Lasse Tirronen

Oikeusministeriö Helsinki 2023

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-330-8

ISSN pdf: 2490-0990

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Selvitys tuomioistuimien ulkopuolisen riidanratkaisun ja sovittelun kehittämiseksi

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:5	Teema	Selvityksiä ja ohjeita
Julkaisija	Oikeusministeriö	
Tekijä/t	Tirronen, Lasse;	
Kieli	suomi	Sivumäärä 46

Tiivistelmä

Selvityksessä kuvataan nykyisin käytössä olevia sovittelumenettelyjä ja niiden soveltuvuutta pienten ja keskisuurten yritysten riitojen ratkaisemiseen. Selvitys pohjautuu alan toimijoiden käytännön kokemuksiin ja havaintoihin sekä riidanratkaisun ja sovittelun alalla käytyyn diskurssiin.

Selvityksessä todetaan, että pienten ja keskisuurten yritysten käytössä on jo nykyisin useampia tuomioistuimen ulkopuolisia sovittelu- ja riidanratkaisumenetelmiä. Niiden käyttöaste on kuitenkin hyvin matala. Tärkeimmiksi esteiksi tuomioistuimen ulkopuolella tapahtuvan sovittelun yleistymiselle on tunnistettu tiedon puute, kustannusesteet ja institutionaalisen sovittelijajärjestelmän puuttuminen. Oikeushallinnon resurssien kannalta selvityksessä on tunnistettu, että alioikeuksissa on tarpeettomasti vireillä useita riita-asioita, jotka voitaisiin sovittaa jo aikaisemmassa vaiheessa.

Suppeana oikeusvertailuna selvityksessä on kuvattu erilaisia oikeusriitojen sovitteluun liittyviä järjestelmiä muissa pohjoismaissa ja EU-maissa.

Selvityksessä ehdotetaan tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelijainstituution luomista. Tuomioistuin voisi osoittaa riidan sovittelijaksi myös muun oikeudellisen sovittelukoulutuksen saaneen henkilön kuin virkatuomarin. Järjestelmä muistuttaisi pesänjakajainstituutiota. Lisäksi ehdotetaan, että oikeudenkäymiskaaren uudistamisen yhteydessä selvitetäisiin mahdollisuutta pakollisen sovittelustunnon käyttöönotolle dispositiivisissa riita-asioissa. Siviiliproessin työnjakoa selkeytettäisiin sovittelun, sovinnon edistämisen ja oikeudenkäynnin valmistelun osalta.

Asiasanat sovittelu, riita-asiat, yritykset, selvitys

ISBN PDF 978-952-400-330-8 **ISSN PDF** 2490-0990

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-330-8>

Utredning för utveckling av tvistlösning och medling utanför domstol

Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2023:5   **Tema**   Utredningar och anvisningar

Utgivare   Justitieministeriet

Författare   Tirronen, Lasse;
Språk   finska

Sidantal   46

Referat

I utredningen redogörs för de förfaranden för medling som för närvarande tillämpas och hur de lämpar sig för avgörande av tvister mellan små och medelstora företag. Utredningen baserar sig på branschaktörernas praktiska erfarenheter och observationer och på diskursen inom tvistlösning och medling.

I utredningen konstateras det att små och medelstora företag redan nu tillämpar flera förfaranden för tvistlösning och medling utanför domstol. De tillämpas dock inte i någon större grad. Avsaknad av information, kostnadshinder och avsaknad av ett institutionellt system för medlare har identifierats som de främsta hindren för att medling utanför domstol ska bli vanligare. Med tanke på justitieförvaltningens resurser konstateras det i utredningen att flera tvistemål där medling skulle vara möjlig redan i ett tidigare skede är anhängiga i underrätterna i onödan.

Utredningen omfattar en kortfattad rättsjämförelse där de övriga nordiska ländernas och EU-ländernas system för medling i rättstvister beskrivs.

I utredningen föreslås att det skapas en institution för medling utanför domstol. Domstolen kan utse någon annan person med juridisk medlingsutbildning än en tjänstedomare till medlare i en tvist. Avsikten är att systemet ska påminna om skiftesinstitutionen. Dessutom föreslås det att man i samband med reformen av rättegångsbalken ska utreda möjligheten att införa ett obligatoriskt medlingssammanträde i dispositiva tvistemål. Arbetsfördelningen inom civilprocessen förtydligas i fråga om medling, främjande av förlikning och förberedelser för rättegångar.

Nyckelord   medling, tvistemål, företag, utredning

ISBN PDF   978-952-400-330-8

ISSN PDF   2490-0990

URN-adress   <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-330-8>

Report on the Development of Out-of-Court Dispute Resolution and Mediation

---

Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2023:5	Subject	Reports and guidelines
Publisher	Ministry of Justice, Finland	
Author(s)	Tirronen, Lasse;	
Language	Finnish	Pages 46

Abstract

This report describes the current mediation procedures and their suitability for resolving disputes of small and medium-sized enterprises. The report is based on the practical experiences and observations of practitioners in the field and on the discourse conducted in the field of dispute resolution and mediation.

The report states that small and medium-sized enterprises already have several out-of-court mediation and dispute resolution methods at their disposal. Their utilisation rate is, however, very low. Lack of information, high costs and the absence of an institutional system for mediators have been identified as the main obstacles to a greater utilisation of out-of-court mediation. As for the resources of the judicial administration, the report states that there is an unnecessarily large number of such civil cases pending at courts of first instance that could have been resolved through mediation at an earlier stage.

The report includes a concise legal comparison describing the different systems related to mediation of legal disputes in other Nordic and EU countries.

The report proposes that an institution for out-of-court mediators be established. A court could also appoint another such person who has received judicial mediation training than a judge to act as a mediator in a dispute. The system would resemble the institution for estate distributors. The report also proposes that the possibility to introduce a mandatory mediation session in civil matters amenable to settlement out of court be examined in connection with the reform of the Code of Judicial Procedure. In addition, the division of responsibilities in the civil procedure would be clarified in respect of mediation, promotion of settlement and preparation of judicial proceedings.

Keywords mediation, civil matters, enterprises, report

ISBN PDF 978-952-400-330-8 **ISSN PDF** 2490-0990

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-330-8>

Sisältö

Esipuhe	7
1 Taustaa	9
1.1 Toimeksianto	9
1.2 Selvityksen kysymyksenasettelu	10
1.3 Selvityksen rajaukset.....	11
1.4 Selvityksen lainsäädännöllinen tausta.....	11
2 Havaintoja nykytilasta	13
2.1 Tuomioistuimen ulkopuolisesta riidanratkaisusta yleisesti	13
2.2 Sopiminen eli osapuolten väliset suorat sovinnot	13
2.3 Tuomioistuimen ulkopuoliset sovittelumenettelyt.....	15
2.3.1 Sovittelusta yleisesti.....	15
2.3.2 Suomen Asianajajaliiton sovittelumenettely.....	16
2.3.3 Keskuskauppakamarin sovittelumenettely (FAI-sovittelu)	18
2.3.4 RIL Sovittelu.....	19
2.3.5 Kansainväliset sovittelumenettelyt.....	20
2.3.6 Ad hoc -sovittelyt	20
2.3.7 Vaihtoehtona tuomioistuinsovittelu.....	21
2.3.8 Yhteenvedoa.....	22
2.4 Muut vaihtoehtoiset riidanratkaisumenettelyt.....	23
2.4.1 Välimiesmenettely	23
2.4.2 Kuluttajariitalautakunta.....	25
2.5 Yhteenvedoa tuomioistuimen ulkopuolisesta riidanratkaisusta.....	25
3 Päätelmiä nykytilasta	27
3.1 Tiedon puute	27
3.2 Sovittelukentän hajanaisuus ja institutionaalisen sovittelijajärjestelmän puuttuminen	28
3.3 Siviiliprosessin prosessikaavio.....	29
3.4 Tuomioistuinsovittelun kehitystarpeita	30
3.5 Kustannukset.....	31
3.5.1 Sovittelijan palkkio	31
3.5.2 Oikeusturvavakuutukset ja oikeusapu	32
3.5.3 Oikeudenkäyntiavustajien palkkiorakenne	32

4 Oikeusvertailu	34
4.1 Sovittelu EU-maissa.....	34
4.2 Ruotsi.....	36
4.3 Norja.....	36
4.4 Tanska.....	37
4.5 Havaintoja muista EU-maista.....	37
4.6 Johtopäätöksiä.....	38
5 Mahdollisia toimintalinjauksia sovittelun lisäämiseksi	39
5.1 Asianajaja on reitti sovitteluun – tiedon lisääminen.....	39
5.2 Kustannusesteiden poistaminen.....	40
5.3 Siviiliprosessin tehostaminen – sovinnon edistämisestä sovitteluun.....	40
5.4 Tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelijainstituution luominen.....	42
6 Loppupäätelmiä	44

ESIPUHE

Oikeusministeriö antoi allekirjoittaneelle 14.6.2022 tehtäväksi selvittää, miten sovittelun käyttöä voitaisiin vahvistaa ja tuomioistuimen ulkopuolisia riidanratkaisumenettelyjä kehittää erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten välisten riitojen ratkaisussa.

Selvityksen lähtökohtana olen käyttänyt viimeisen kymmenen vuoden aikana Suomen Asianajajaliiton sovitteluvaliokunnan jäsenen ja sittemmin puheenjohtajan tehtävässä, käytännön riidanratkaisutyössä sekä sidosryhmien piirissä hankittuja kokemuksia, näkemyksiä ja tutkimuksia. Selvityksessä ei ole pyritty oikeustieteelliseen tutkimukseen vaan alan toimijoiden käytännön kokemusten kokoavaan selvittämiseen sekä alustavien, käytännön ratkaisuvaihtoehtojen pohtimiseen ja arvioimiseen.

Diskurssi sovittelun ja tuomioistuimen ulkopuolisen riidanratkaisun käytön lisäämiseksi on ollut jatkuvaa ja vilkasta. Oikeudenkäytön kanssa työskentelevillä tahoilla on laaja yhteisymmärrys siitä, että sovittelu, sopiminen ja tuomioistuimen ulkopuoliset kevyemmät riidanratkaisumenettelyt ovat valtaosassa siviilioikeudellisia riitoja oikeudenkäyntiä parempi vaihtoehto. Työssäni asianajajana ja sovittelijana olen ilokseni voinut havaita, että sovittelumenettelyjen käyttö on viimeisen 10 vuoden aikana lisääntynyt kiitettävästi. Menettelyn käytölle on kuitenkin edelleen olemassa rakenteellisia, tiedollisia ja osin lainsäädännöllisiä esteitä, joiden poistamiseksi olen pyrkinyt tässä selvityksessä esittämään vaihtoehtoja.

Selvitystä varten olen haastatellut asianajajia, kärjätuomareita, yliopiston edustajia ja tutkijoita sekä sidosryhmien edustajia erityisesti pienissä ja keskisuurissa yrityksissä. Käydyissä keskusteluissa on tullut selkeästi ilmi, että tuomioistuimen ulkopuolisia menettelyjä on kyllä saatavilla, mutta tiedon puuttuminen ja muun muassa kustannusesteet rajoittavat niiden käyttöä. Konsensus on kuitenkin vahva, että sovittelun käyttö riidanratkaisussa tulee jatkossakin lisääntymään, ja se on tehokas keino kustannussäästöjen saavuttamiseksi.

Selvitykseen sisältyy myös suppeahko kansainvälinen sääntelyvertailu, jonka olen toteuttanut pääsääntöisesti haastatteleamalla CCBE-verkoston kautta muiden maiden asianajajakollegoita. Vertailussa on käynyt ilmi, että verokkimaissa on käytössä menettelyjä, joiden

tuomista myös Suomen järjestelmään on syytä jatkossa selvittää. Oikeusvertailu on toteutettu selvityksen määrärahaan suhteutettuna kohtuullisessa laajuudessa. Vertailussa on keskitytty alioikeusmenettelyyn liitännäisiin sovittelumenettelyihin.

Selvityksen laatimisessa haasteellisimmaksi osoittautui tiedon kerääminen nykyisten menettelyjen käyttöasteesta ja niillä saavutetuista säästöistä. Olen kuitenkin pyrkinyt parhaan kokemukseni mukaan arvioimaan nykytilannetta saatavilla olevien tietojen valossa.

Tässä yhteydessä haluan kiittää kaikkia niitä henkilöitä, joiden kanssa olen saanut keskustella selvityksestä ja sovittelun tilasta Suomessa.

Lasse Tirronen
asianajaja, varatuomari
CEDR:n akkreditoima sovittelija

Kouvolassa 2022

1 Taustaa

1.1 Toimeksianto

Oikeusministeriön antaman toimeksiannon tavoitteena on ollut laatia selvitys siitä, miten sovittelun käyttöä voitaisiin vahvistaa ja tuomioistuimen ulkopuolisia riidanratkaisumenettelyjä kehittää erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten välisten riitojen ratkaisussa.

Tuomioistuinmenettelyä kevyempien riidanratkaisumenettelyjen tarve on tunnistettu erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten osalta, koska niillä ei kaikissa tilanteissa ole käytössään täysimittaisen oikeudenkäyntimenettelyn edellyttämiä resursseja. Oikeudenkäyntien määrän vähentämisen ohella tavoitteena onkin myös tällaisten yritysten oikeuksiin pääsyn helpottaminen.

Selvityksellä on pyritty

- 1) selostamaan, miten nykysääntelyyn perustuvat sovittelumenettelyt soveltuvat pienten ja keskisuurten yritysten keskinäisten riitojen ratkaisemiseen;
- 2) arvioimaan haasteita, joita nykyisten menettelyjen hyödyntämiseen liittyy;
- 3) selvittämään, millaisia tuomioistuimen ulkopuolisia riidanratkaisumalleja tällaisiin riitoihin on mahdollisesti kehitetty keskeisissä verrokkimaissa, kuten muissa Pohjoismaissa;
- 4) ehdottamaan alustavia vaihtoehtoja ratkaisuksi, joilla voitaisiin oikeusvarmuuden turvaavalla tavalla edistää tällaisten riitojen kustannustehokasta ratkaisemista; sekä
- 5) ja arvioimaan, miten merkittävästi eri ratkaisuvaihtoehdot vaikuttaisivat yhtäältä yritysten oikeussuojan toteutumiseen ja toisaalta tuomioistuinten resursseihin.

1.2 Selvityksen kysymyksenasettelu

Annetun toimeksiannon ja alan toimijoiden kanssa aiemmissa yhteyksissä käydyn diskurs-
sin pohjalta selvitystarpeet ja kysymyksenasettelu ovat muotoutuneet seuraaviksi:

Mitä sovittelumenettelyjä erityisesti pienten- ja keskisuurten yritysten saatavilla on
nykytilanteessa?

Mitkä ovat tärkeimmät muut vaihtoehtoisen riidanratkaisun keinot?

Ovatko menettelyt yleisesti käytössä?

Onko pienillä- ja keskisuurilla yrityksillä, sekä heidän oikeudellisilla avustajillaan riit-
tävästi tietoa menettelyjen saatavuudesta ja käytöstä?

Mitä esteitä menettelyjen käytölle on?

Miten menettelyt rinnastuvat vertailussa nykymuotoiseen tuomioistuinsovitteluun?

Onko nykymuotoinen tuomioistuinsovittelussa tehokkain tapa järjestää sovittelua
etenkin pk-yrityksille?

Tulisiko oikeudenkäymiskaaren siviiliprosessia koskevaa säännöstöä kehittää huo-
mioimaan sovittelumenettelyjen hyödyntäminen?

Onko Suomessa tarvetta tuomioistuimen ulkopuolisten ns. institutionaalisten
sovittelumenettelyjen käyttöönotolle?

Voidaanko tuomioistuimen ulkopuolisen sovitteluinstituution luomisella saavuttaa
kustannussäästöä tuomioistuinten resursseihin?

Tulisiko osana siviiliprosessia ottaa käyttöön jonkinasteinen ”pakkosovittelu”?

Minkälaisia menettelyjä on otettu käyttöön muissa EU-maissa?

1.3 Selvityksen rajaukset

Selvityksessä on sen rajatun laajuuden vuoksi keskitytty etenkin sovittelun käytön vahvistamiseen. Selvityksen kohteeksi on rajattu tuomioistuimen ulkopuolisten riidanratkaisumenettelyjen kehittäminen sellaisissa riita-asioissa, jotka käsiteltäisiin oikeudenkäymiskaaren mukaisessa riita-asian menettelyssä yleisessä tuomioistuimessa. Erityistuomioistuimissa käsiteltävät riidat on jätetty selvityksen ulkopuolelle.

Linjanvetona selvityksen pääpaino on myös oikeusvertailussa ollut nimenomaan tuomioistuinliitännäisten sovittelumenettelyjen selvittämisessä.

1.4 Selvityksen lainsäädännöllinen tausta

Suomessa asian sovinnollisen ratkaisemisen ensisijaisuus oikeudenkäynnin vaihtoehtona on monella tasolla kirjattu lakiin.

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 26 §:n mukaan asiassa, jossa sovinto on sallittu, tuomioistuimen on pyrittävä saamaan asianosaiset sopimaan asia. Katsoessaan sen sovinnon edistämiseksi aiheelliseksi tuomioistuin voi, huomioon ottaen asianosaisten tahdon, asian laadun ja muut seikat, myös tehdä asianosaisille ehdotuksensa asian sovinnolliseksi ratkaisuksi.

Asianajajista annetun lain nojalla asianajajien eli Suomen Asianajajaliittoon kuuluvien oikeudenkäyntiavustajien on toiminnassaan noudatettava hyvää asianajajatapaa. Suomen Asianajajaliiton hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kohdan 5.6. mukaan asianajajan on arvioitava hoitamansa tehtävän kuluessa, onko asiassa mahdollisuutta sovinnolliseen ratkaisuun tai vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien käyttöön. Kohdan 7.1. mukaan asianajaja ei saa ilman erityistä syytä ryhtyä oikeudellisiin toimenpiteisiin ilmoittamatta vastapuolelle asiakkaansa vaatimuksia ja varaamatta vastapuolelle kohtuullista harkinta-aikaa sekä tilaisuutta asian sovinnolliseen selvittämiseen.

Suomessa vain osa pk-yrityksiä palvelevista oikeudenkäyntiavustajista kuuluu asianajajaliittoon. Oikeudenkäynneissä yrityksiä avustavat myös luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain mukaiset ns. lupalakimiehet. Sanotun lain 8 §:n 13 kohdan mukaan luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tulee olla ilman erityistä syytä ryhtymättä oikeudellisiin toimenpiteisiin ilmoittamatta vastapuolelle asiakkaansa vaatimuksia ja varaamatta vastapuolelle kohtuullista harkinta-aikaa sekä tilaisuutta asian sovinnolliseen selvittämiseen.

Varsinainen tuomioistuinsovittelu on ollut Suomessa mahdollista vuodesta 2006 lähtien. Riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisessä tuomioistuimessa annetussa laissa säädetään riita-asioiden ja riitaisten hakemusasioiden sovittelumenettelystä yleisessä tuomioistuimessa. Laissa säädetään lisäksi tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon vahvistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi

Perinteinen vaihtoehtoisien riidanratkaisun keino yritysten välillä on välimiesmenettely. Välimiesmenettelystä annetun lain nojalla yksityisoikeudellinen riitakysymys, josta voidaan tehdä sovinto, saadaan määrätä asianosaisten välisin sopimuksin välimiesten lopullisesti ratkaistavaksi. Samalla tavoin ratkaistavaksi voidaan määrätä myös sopimuksessa ilmaistusta oikeussuhteesta vastaisuudessa aiheutuvat mainitun laiset riitakysymykset, jollei laissa ole toisin säädetty.

Suomessa ei ole lainsäädäntöä tuomioistuinten ulkopuolisten sovittelijoiden akkreditoinnista tai viranomaisen ylläpitämää rekisteriä sovittelijoista tai sovittelusta.

2 Havaintoja nykytilasta

2.1 Tuomioistuimen ulkopuolisesta riidanratkaisusta yleisesti

Tuomioistuimen ulkopuolisella riidanratkaisulla tarkoitetaan kaikkia sellaisia menettelyjä, joissa osapuolet voivat saada ratkaisun oikeusriitaansa tuomioistuimen ulkopuolella.

Menettelyt voivat olla joko osapuolten sovintoon tai ulkopuolisen antamaan evaluatiiviseen ratkaisuun tähtääviä. Osalla menettelyistä on lainsäädännöllinen tai muu institutionaalinen asema. Osa menettelyistä perustuu yksin osapuolten keskinäiseen sopimukseen menettelystä.

Seuraavaksi esittelen tärkeimmät vaihtoehtoisen riidanratkaisun keinot, jotka ovat relevantteja erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten kannalta.

2.2 Sopiminen eli osapuolten väliset suorat sovinnot

Valtaosa oikeudellisista riita-asioista päättyy osapuolten väliseen sovintoon ilman muodollista riidanratkaisumenettelyä. Sovinto voidaan saavuttaa joko riita-asian ollessa vireillä tuomioistuimessa tai jo osapuolten oikeudenkäynnin vireillepanoa edeltävien neuvottelujen aikana.

Suuri osa kaupallisista riidoista päättyy luonnollisesti sopuratkaisuun jo alkuvaiheessa osapuolten keskinäisin neuvotteluin ja ilman oikeudellisia avustajia. Jos tarkastelun kohteeksi valitaan sellaiset riidat, joissa riita on edennyt niin pitkälle, että osapuolet ovat jo kääntyneet asiamiehen puoleen, voidaan tehdä seuraavia havaintoja.

Asianajajilla on velvollisuus selvittää ja edistää asian sovinnollisen ratkaisemista ennen oikeudenkäynnin vireillepanoa. Asianajajien käytännön työssä voidaankin todeta, että ylivoimaisesti suurin osa pk-yritysten välisistä ja muista riita-asioista ratkeaa jutun alkuvaiheessa asiamiesten keskinäisin neuvotteluin ilman oikeudenkäynnin vireillepanoa. Asia päättyy tällöin osapuolten saavuttamaan sopimukseen vähin äänin, eikä tällaisista riita-asioista jää ulkopuolista tilastoa.

Tuomioistuimeen edenneitä asioita voidaan tarkastella tuomioistuimen tilastojen valossa. Tuomioistuinten työtilastojen 2019 mukaan riita-asioita tuli vuonna 2019 vireille kaikkiaan 444 606 ja niitä ratkaistiin 415 994. Laajalla haastehakemuksella (L-asia) tuli vireille 8 281 riita-asiaa ja niitä ratkaistiin 8 272 asiaa. Laajalla haastehakemuksella vireille tulleista asioissa yleisimmin kyse oli perheoikeudellisista asioista (1 950). Toiseksi eniten laajat riidat koskivat toimeksiantosopimuksia (1 075).

Väestömäärään suhteutettuna saapuvien L-asioiden määrässä on käräjäoikeuksien välillä merkittäviä eroja. L-asioista 20 prosenttia saapui Helsingin käräjäoikeuteen, jonka tuomiopiirin kuuluu 12 prosenttia koko maan väestöstä. Tästä voitaneen varovaisesti päätellä, että yritysten väliset riita-asiat muodostuvat Helsingissä suuremman osan vireillä olevista asioista kuin muualla Suomessa.

Laajoista riita-asioista ja riitautuneista summaarisista asioista 4 093 asiaa ratkaistiin istuntokäsittelyssä. Laajoista riita-asioista 145 ratkaistiin kolmen tuomarin kokoonpanossa.

Tuomiolla ratkaistujen osuus oli 29 prosenttia ja sovintoratkaisujen osuus oli 33 prosenttia kaikista L-asioista. Sillensä muusta syystä jääneiden asioiden osuus oli 13 prosenttia ratkaistuista asioista. Muita ratkaisuja ovat muun muassa yksipuolinen tuomio (16 %) ja asia jätetty tutkimatta (5 %).

Tilastojen mukaan vuosittain noin kolmannes riita-asioista on päättynyt sovintoon kuluvan vuosituhannen aikana. Sovintojen osuus vaihtelee paljon käräjäoikeuksien välillä. Vuonna 2019 sovintojen osuus oli viidessä käräjäoikeudessa vähemmän kuin 30 prosenttia. Vastaavasti neljässä eniten sovintoratkaisuihin päättyneessä käräjäoikeudessa sovintojen osuus oli yli 40 prosenttia.

Tuomioistuinsovittelussa ratkaistiin tuomioistuinlaitoksen tilaston mukaan vuonna 2019 yhteensä 794 riita-asiaa, joista 101 asiaa koski lapsen elatusavun vahvistamista ja 54 asiaa lapsen elatusavun muutosta. Vuonna 2020 tuomioistuinsovittelussa ratkaistiin 814 riita-asiaa, joista lapsen elatusavun vahvistamista koski 94 asiaa ja lapsen elatusavun muutosta 49 asiaa. Vuonna 2021 tuomioistuinsovittelussa ratkaistiin 860 riita-asiaa, joista lapsen elatusavun vahvistamista koski 117 asiaa ja lapsen elatusavun muutosta 34 asiaa.

Vuositasolla tuomioistuinsovittelussa ratkaistaan siten keskimäärin 650–700 muuta kuin lapsen elatusapua koskevaa riita-asiaa. Luku ei sisällä hakemusasioita.

Tarkastelulla havaitaan, että käynnistetyistä riita-asian oikeudenkäynneistä suurin osa päättyy muuhun kuin tuomioistuimen antamaan tuomioon. Pääosa asioista sovitaan oikeudenkäynnin kestäessä sen sijaan, että asia ratkaistaisiin tuomiolla pääkäsittelyssä.

Asianajollisesti on tyypillistä neuvottelujen jumiuduttua saattaa riita-asia vireille tuomioistuimeen asian edistämiseksi, vaikka osapuolet pitäisivätkin myöhempää sovinnon syntymistä edelleen todennäköisenä. Kanteen vireilläoloa käytetään takarajana sovinto-neuvottelujen käymiselle. Menettelyä on pidettävä tehottomana, koska tuomioistuimeen vireille tulevat, mutta menettelyn kestäessä sovittavat riita-asiat sitovat tuomioistuimen resursseja tarpeettomasti. Käräjäoikeuksissa voidaan siis todeta roikkuvan vuosittain valtava määrä riita-asioita, jotka vain odottavat riidan myöhempää sopimista.

Tuomioistuimen ulkopuolisten riidanratkaisumenettelyjen kehittämisessä ja sovittelun vahvistamisessa tuleekin keskittyä sellaisten riita-asioiden tuomioistuimen ulkopuoliseen ratkaisemiseen, joita osapuolet avustajineen eivät saa keskinäisin neuvotteluin ratkaistua. Toisaalta tuomioistuinsovittelun käyttöä tulee edelleen vahvistaa sellaisissa riita-asioissa, jotka tulevat vireille tuomioistuimeen.

2.3 Tuomioistuimen ulkopuoliset sovittelumenettelyt

2.3.1 Sovittelusta yleisesti

Sovittelulla tarkoitetaan vaiheistettua neuvottelumenettelyä, jossa osapuolet pyrkivät riippumattoman sovittelijan avulla löytämään riitaan sovintoratkaisun. Sovittelija avustaa osapuolia tuomalla heidän käyttöönsä asiantuntijana erilaisia neuvottelu- ja vuoropuhelutekniikoita, joiden avulla vaikeakin riita-asiaa saadaan vietyä tehokkaasti kohti ratkaisua. Sovittelu perustuu vapaaehtoisuuteen ja on luottamuksellista. Oikeusriitojen sovittelulla tarkoitetaan Suomessa yleensä tuomioistuinsovittelun kaltaista intresseihin perustuvaa, fasilitatiivista sovittelua.

Fasilitatiivisella sovittelulla tarkoitetaan menettelyä, jossa sovittelijan tehtävänä on fasilitoida osapuolten välistä neuvottelua. Sovittelija pyrkii saamaan osapuolten erilaiset intressit selvitettyä ja osapuolet neuvottelemaan niistä. Sovittelija toimii asiantuntijana sovittelutekniikoissa, mutta ei välttämättä substanssin osalta. Sovittelija auttaa osapuolia arvioimaan realistisesti myös oikeudenkäyntiin liittyviä riskejä, mutta sovittelijan varsinaisena tehtävänä ei ole evaluoida riidan oikeudellista lopputulosta.

Evaluatiivisessa sovittelussa sovittelijana toimii konfliktin kohteena olevaan riitaan liittyvien sisältökysymysten asiantuntija. Sovintoon pyritään evaluoimalla osapuolten juridista asemaa ja mahdollista oikeudenkäynnin tai väl miesmenettelyn lopputulosta. Sovittelija voi esittää perusteltuja sovintoehdotuksia osapuolille.

Erilaisia säännönmukaisia sovittelumenettelyjä on käytettävissä Suomessa ja kansainvälisesti useita. Erilaisten sovittelumenettelyjen nykytilaa Suomessa on selvitetty laajasti osana Suomalaisen sovittelun tila ja mahdollisuudet -hanketta, jonka loppuraportti on luovutettu oikeusministeriölle keväällä 2022. Osana hanketta myös allekirjoittanutta on haastateltu koskien asianajajien käytössä olevia sovittelumenettelyjä.

Tässä selvityksessä keskityn kuvaamaan tärkeimmät, etenkin pienten ja keskisuurten yritysten kaupallisten riitojen sovittelumenettelyt Suomessa.

2.3.2 Suomen Asianajajaliiton sovittelumenettely

Suomen Asianajajaliiton sovittelu on liiton vahvistamiin sääntöihin perustuva menettely, jossa sovittelijana toimii sovittelukoulutuksen saanut asianajaja. Sovittelu perustuu osapuolten vapaaehtoisuuteen ja on maksullinen. Osapuolet sopivat sovittelun järjestämisestä suoraan sovittelijan kanssa. Asianajajaliiton sovittelussa saavutettu sovinto voidaan vahvistaa tuomioistuimessa tuomioistuinsovittelulain nojalla. Sovitella voidaan kaupallisten riitojen lisäksi myös muita yksityisoikeudellisia riitoja.

Suomen Asianajajaliiton sovittelusäännöt muodostavat menettelyn puitteet. Säännöt on laadittu jo vuonna 1998 eli asianajajasovittelu on ollut Suomessa mahdollista jo ennen tuomioistuinsovittelua. Monissa muissa maissa oli jo aiemmin yleistynyt käytäntöjä, joissa asianajajat toimivat sovittelijoina. Asianajajaliitto halusi olla aloitteellinen vastaavan järjestelmän tuomisessa Suomeen. Asianajajaliiton sovittelumenettely pohjasi alusta alkaen vahvasti CEDR:n (Center for Effective Dispute Resolution) malliin, johon suomalaiset asianajajat olivat käyneet tutustumassa. Sama fasilitatiivisen ja intressipohjaisen sovittelun malli on sittemmin omaksuttu tuomioistuinsovittelun perustaksi, ja Asianajajaliiton sovittelu onkin vaihteistukseltaan, sisällöltään ja tekniikoiltaan hyvin samankaltainen tuomioistuinsovittelun kanssa.

Asianajajaliiton sovittelun tavoitteena on ollut luoda järjestelmä, joka voisi tarjota tuomioistuimen ulkopuolella oikeusalan ammattilaisten toteuttamaa sovittelua. Asianajajaliitossa toimii asianajajista koostuva sovitteluvaliokunta, joka vastaa sovittelun sovittelijoiden kouluttamisesta ja sovittelujen hallinnollisesta järjestämisestä, sekä sovittelun edistämisestä Suomessa.

Asianajajaliitto järjestää jäsenilleen sovittelukoulutusta, joka koostuu sovittelun peruskurssista, jatkokurssista ja syventävästä kurssista. Lisäksi liitto järjestää erillisiä lyhyempiä sovittelukoulutuksia. Sovittelu on nykyään myös osana asianajajatutkinnon oikeudenkäyntimoduulia, eli sovittelua koulutetaan kaikille uusille asianajajille. Sovittelun perus- ja

jatkokurssin suorittaneet asianajajat merkitään liiton sovittelijaluetteloon ja he voivat toimia liiton sovittelumenettelyssä sovittelijana. Luetteloon merkittyjä sovittelijoita on hieman yli 300.

Asianajajasovittelun etuina kaupallisten riitojen sovittelussa on tuomioistuinsovitteluun verrattuna menettelyn yksityisyys ja ehdoton luottamuksellisuus. Tietoa riidan vireilläolosta tai sovittelusta tulee muiden kuin sovittelijan tietoon. Asianosaiset voivat myös yhdessä valita sovittelijaksi asianajajan, jolla on kyseisen alan erityisosaamista. Sovittelun aikataulutuksesta, kustannuksista ja käytännön järjestelyistä voidaan sopia joustavasti asianosaisten ja sovittelijan välillä.

Asianajajaliiton sovittelumenettely on kuitenkin jäänyt vähälle käytölle. Asianajajaliitolla ei ole kerättyä tilastoa liiton sovittelumenettelyssä sovitelluista riidoista, mutta kyselytutkimusten perusteella käyttö on hyvin vähäistä. Koko asianajajaliiton sovittelumenettelyn olemassaolon ajalla sovitteluja on arvioitu aloitetun joitain kymmeniä.

Asianajajaliitto järjesti syksyllä 2021 Sovittelun supersyky -kampanjan, jossa menettelyä markkinoitiin asianajajille. Kampanjaan sitoutuneet sovittelijat toimivat sovittelijoina kampanjan ajan pro bono. Kampanjan aikana sovitteluja järjestettiin kymmenkunta.

Asianajajaliiton sovittelun haasteina on edelleen menettelyn huono tunnettuus. Asianajajakunnassa menettely on jäsenistön tiedossa, mutta sen käyttämisestä ei ole syntynyt riittävästi kokemusta, joka edistäisi menettelyn käytön laajentumista. Asianajajakunnan ulkopuolella menettelyä ei juuri tunneta, minkä takia asianosaiset itse eivät osaa hakeutua menettelyyn.

Haasteena ovat myös menettelyn kustannukset. Vaikka sovittelijan palkkio menettelystä on yleensä hyvin pieni murto-osa riidan intressistä tai kokonaiskustannuksista, eivät osapuolet välttämättä halua maksaa riidan sovittelusta "kolmannelle" asianajajalle, vaan sovittelijan palkkio nähdään pienissä riidoissa ylimääräisenä kuluna.

Menettelyn onkin pienten- ja keskisuurten yritysten osalta vaikea kilpailla kustannuksiltaan tuomioistuinsovittelun kanssa. Toisaalta suuryritysten kansainvälisissä riidoissa käytetään yleensä kansainvälisiä sovittelumenettelyjä tai ad hoc-tyyppisiä sovitteluja, eikä asianajajaliiton sovittelumenettelyä.

Asianajajasovittelun etuina vertailussa muihin sovittelumenettelyihin on se, että menettely edustaa koulutus pohjaltaan korkeimman kotimaisen tason oikeudellista sovittelua. Menettely on metodologialtaan yhtenevä tuomioistuinsovittelun kanssa. Asianajajasovittelussa toimivat sovittelijat ovat liiton sääntöjen, täydennyskoulutusvelvoitteen ja valvonnan alaisia. Asianajajaliitto ylläpitää luetteloa sovittelijan pätevyudet omaavista

henkilöistä, eli liitolla on oma akkreditointijärjestelmänsä. Asianajajat ovat myös tutkitusti ”reitti sovitteluun”. Tällä tarkoitetaan sitä, että sovittelun laajenemisen edellytyksenä on yleisesti se, että oikeusavustajat osaavat ohjata hoitamiaan riita-asioita sovitteluun.

Voidaankin todeta, että Suomen asianajajaliiton sovittelumenettely on perusteiltaan lähimpänä Suomessa toimivaa varsinaista sovittelijainstituutiota.

2.3.3 Keskuskauppakamarin sovittelumenettely (FAI-sovittelu)

Keskuskauppakamarin laatimien sovittelusääntöjen mukaista sovittelumenettelyä hallinnoi Keskuskauppakamarin välimieslautakunta (The Finland Arbitration Institute). Kyse on tuomioistuimen ulkopuolisesta kaupallisten riitojen sovittelusta. Sovittelusääntöjen mukaan osapuolet voivat sovittelijan suostumuksella pyytää sovittelijan nimeämistä välimieheksi, joka voi vahvistaa syntyneen sovinnon välitystuomiolla.

FAI-sovittelu on vapaaehtoinen, luottamuksellinen menettely, joka tähtää vapaamuotoiseen ja joustavaan riidanratkaisuun. Asianosaiset voivat sopia ennakoivasti sovittelun käyttämisestä riidanratkaisumenettelynä ottamalla sovittelulausekkeen jo sopimukseensa. Asianosaiset voivat myös sopia sovittelusta sen jälkeen, kun riita heidän välillään on jo syntynyt. Kun asianosaiset ovat sopineet, että riidanratkaisuun sovelletaan Keskuskauppakamarin välimieslautakunnan sovittelusääntöjä. Välimieslautakunta hallinnoi sovittelua ja sovittelusäännöistä tulee osa sovittelusopimusta.

FAI-sovittelu tulee vireille, kun välimieslautakunta vastaanottaa hakemuksen sovittelun aloittamiseksi. Välimieslautakunnan tehtävänä on hallinnoida menettelyn aloittamista, määrätä sovittelija, jos asianosaiset sitä pyytävät, sekä vahvistaa sovittelijoiden nimeämiset. Lautakunta määrää myös osapuolten maksaman kuluennakon ja vahvistaa sovittelun kokonaiskustannukset. FAI-sovittelun kustannuksia ovat sovittelijan palkkio, sovittelijan matka- ja muut kulut sekä lautakunnan hallinnointimaksu (sisältäen hakemusmaksun 1 500 €) ja menettelystä lautakunnalle aiheutuneet kulut.

FAI:n sovittelusäännöt tulivat voimaan vuonna 2016. FAI-sovittelu on menettelytavoiltaan intressipohjaista ja fasilitatiivista.

Sovittelusääntöjen laatimisen myötä FAI-sovittelusta on tullut uusi tuote välimiesmenettelyn rinnalle. Valmiiksi kehitetystä toimintamallista huolimatta FAI-sovittelua ei ole käytetty oikeastaan lainkaan. Sovitteluun tulleita riita-asioita on ollut vuositasolla keskimäärin nolasta yhteen.

Välimiesmenettely muodostaa suurimman osan välimieslautakunnan työstä eikä sovittelu ole saanut samaa tunnettuutta Keskuskauppakamarin tarjoamana riidanratkaisukeinona. Välimieslautakunnassa on kuitenkin arvioitu, että suurehko osa nykyisin välimiesmenettelyssä käsiteltävistä asioista soveltuisi paremmin sovittelussa käsiteltäviksi.

Kuten asianajajasovittelu, myös FAI-sovittelu edellyttää alalla tiedon lisääntymistä ja kulttuurimuutosta. Liike-elämän sopimuksissa välityslausekkeet ovat tyyppillisiä, mutta sovittelulausekkeita ei vielä juurikaan käytetä.

Etenkin pienten ja keskiuurten yritysten osalta FAI-sovittelun käytön esteenä on oletta-
vasti myös sovittelun käytöstä aiheutuva kustannus.

2.3.4 RIL Sovittelu

RIL ry on asiantuntijaorganisaatio, jonka tarkoituksena on edistää hyvää suunnittelu-, rakentamis- ja ylläpitotapaa ja rakennusalan asiantuntijuuden kehittymistä Suomessa.

Sen osana toimii RIL Sovittelu, joka tarjoaa erilaisia sovittelu- ja neuvontapalveluita asiakkailleen. RIL-sovittelu on RIL ry:n jäsenilleen ja muille rakennusalan toimijoille tarjoama palvelu, joka tähtää siihen, että rakennusalan riidat ja urakkaerimielisyydet saataisiin ratkottua mahdollisimman joustavasti eikä asioiden tarvitsisi kärjistyä tuomioistuimeen saakka.

RIL ry ei itse tarjoa sovittelua, vaan RIL-sovittelijoina toimii yksittäisiä sovittelijoita. Menettely voi sovittelijasta ja osapuolten tahdosta riippuen olla joko fasilitatiivista tai evaluaatiivista. RIL ry ei veloita sovittelusta, vaan osapuolet sopivat sovittelun kustannuksista suoraan sovittelijan kanssa. Kustannusten kuvataan olevan 5–15 % luokkaa riidan taloudellisesta kokonaisintressistä.

Myöskään RIL ei tilastoi sovittelun juttumääriä, mutta käytettävissä olevien tietojen perusteella menettelyn käyttö on vähäistä. Menettelyä on kuvattu esimerkiksi suhteessa asianajajasovitteluun ja FAI-sovitteluun enemmän insinöörilähtöiseksi. Osapuolet tyyppisemmin hakeutuvat sovitteluun ilman oikeudellisia avustajia. Myös RIL-sovittelun osalta menettelyn yleistymisen osalta on tunnistettu tarve alan kulttuurimuutokselle ja tiedon lisääntymiselle.

2.3.5 Kansainväliset sovittelumenettelyt

Yritysten välisissä kansainvälisissä riidoissa on käytössä lukukuisia eri sovittelumenettelyjä, joissa toimii myös suomalaisia sovittelijoita. Näistä relevantteina voidaan mainita CEDR:n (Centre for Effective Dispute Resolution) sovittelu, jonka metodologia on laajalti myös Suomalaisten sovittelumenettelyjen pohjana. Lisäksi voidaan mainita ICC:n (International Chamber of Commerce) sovittelumenettely, joka on yksi vanhimmista käytössä olevista sovittelumenettelyistä.

Kansainvälisten sovittelumenettelyjen käyttö pk-yritysten välisissä riidoissa on poikkeuksellista, joten ne on jätetty tässä selvityksessä maininnan asteelle.

2.3.6 Ad hoc -sovittelut

Riita-asioiden sovittelu ei edellytä asianosaisilta tai heidän avustajiltaan sitoutumista minkään tietyn organisaation sovittelumenettelyyn. Konflikteja sovitellaan myös menettelyissä, jotka perustuvat asianosaisten ja sovittelijan väliseen sopimukseen ilman taustalla olevaa hallinnollista organisaatiota tai säännöstöä. Tällaista sovittelua voidaan kuvata ad hoc -sovitteluksi.

Suomessa kaupallisten riitojen sovittelu on hyvin pitkälle henkilöitynyt muutamien alalla tunnettujen sovittelijoiden ympärille. Tällä hetkellä Suomessa toimii vain yksittäisiä henkilöitä, jotka toimivat päätoimisesti riita-asioiden yksityisinä sovittelijoina tai ylläpitävät erillistä sovittelupraktiikkaa. Sovittelu voi perustua tapauskohtaisesti tietyn organisaation sääntöihin tai jopa sovittelijan omaan metodologiaan.

Kaupallisten riitojen valikoitumisen tietyn yksityisen sovittelijan soviteltavaksi voidaan nykyisellään arvioida perustuvan pääasiallisesti liiketoiminnallisiin henkilösuhteisiin ja alan sisäiseen tunnettuuteen. Tämän tyyppisistä sovitteluista ei luonnollisesti muodostu tilastoa, josta voitaisiin tehdä pidemmälle meneviä johtopäätöksiä. Yleisesti voidaan kuitenkin arvioida, että päätoiminen kaupallisten riitojen sovittelutoiminta on verraten pienimuotoista. Yksityisiä kaupallisten riitojen sovitteluja on vuositasolla korkeintaan joitain kymmeniä.

2.3.7 Vaihtoehtona tuomioistuinsovittelu

Laki riita-asioiden sovittelusta tuomioistuimessa (663/2005) tuli voimaan vuoden 2006 alussa. Tämä laki korvattiin varsin pian vuonna 2011 voimaantulleella lailla riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (394/2011). Tuomioistuinsovittelulla Suomeen on luotu ”moniovinen oikeuslaitos”, jossa varsinaisen oikeudenkäyntimenettelyn rinnalla riitoja voidaan ratkaista myös sovittelussa.

Tuomioistuinsovittelulla tarkoitetaan oikeudenkäynnistä erillistä sovittelumenetelyä, jossa tuomari toimii sovittelijana riita- ja hakemusasioissa. Suurimmat asiaryhmät ovat kiinteistöriidat, erilliset elatusapukanteet sekä työoikeudelliset asiat. Mahdollisia ovat myös muut dispositiiviset riita-asiat, kuten esimerkiksi yritysten väliset sopimus- ja vahingonkorvausoikeudelliset riidat.

Tilastojen valossa tuomioistuinsovittelussa käsitellään valtakunnallisesti vuosittain noin 2 400 tapausta, joista noin puolet on lasten huoltoriitojen Follo-sovitteluja. Muita kuin lapsen elatusta koskevia sovitteluja on karkeasti noin 700 vuodessa. Näistä suuri osa on mm. kiinteistökauppariitoja ja perintöoikeudellisia riitoja. Varsinaisia yrityksiä koskevia kaupallisia riitoja sovitellaan siten tuomioistuimissa korkeintaan muutamia satoja vuodessa.

Tuomioistuinsovittelu perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää asianosaisten aloitteellisuutta. Se edellyttää asianosaisilta itseltään tulevaa pyyntöä riidan ohjaamiseksi sovitteluun ja molempien osapuolten suostumusta. Sovittelu voidaan aloittaa joko ns. suoralla sovitteluhakemuksella, jolloin oikeudenkäyntiasia ei ole vireillä tai vaihtoehtoisesti jo vireillä oleva oikeudenkäyntiasia voidaan ohjata sovitteluun.

Nykyjärjestelmässä käräjäoikeus määrää osapuolten pyynnöstä kärjätuomarin toimimaan asiassa sovittelijana. Sovittelijana toimii eri kärjätuomari kuin oikeudenkäyntiasia. Mikäli sovittelussa saavutetaan sovinto, vahvistetaan se käräjäoikeuden ratkaisuksi asiassa. Mikäli sovintoa ei saavuteta, voidaan vireillä oleva riita-asia siirtää takaisin oikeudenkäyntimenettelyyn.

Tuomioistuinsovittelijoina voivat toimia periaatteessa kaikki tuomioistuimen tuomarit. Suurin osa käräjäoikeuksista kuitenkin edellyttää, että sovittelutuomari on käynyt sovittelukoulutuksen. Tuomareille järjestettävä sovittelukoulutus on pitkälti yhtenevä Suomen Asianajaliiton sovittelukoulutuksen kanssa, ja kouluttajina toimiikin samoja henkilöitä. Tuomioistuinsovittelu on metodologialtaan intressipohjaista ja fasilitatiivista.

Tuomioistuinsovittelun etuja asianosaisille ovat sen edullisuus, rinnakkaisuus oikeudenkäyntimenettelyyn ja institutionaalinen asema. Menettelystä peritään asianosaisilta 270 euroa, eikä asianosaisten tarvitse kustantaa sovittelijan palkkiota. Sovittelu saadaan vireille samalla kertaa oikeudenkäynnin kanssa, jolloin vireillä olevaa oikeudenkäyntiä

käytetään usein asianajollisesti tietynlaisena viimeisenä uhkana. Asianosaiset itse myös kokevat, että käräjätuomarin ”auktoriteetti” sovittelijana tuo myös fasilitatiivisessa sovittelumenettelyssä lisäarvoa sovittelulle.

Pienten- ja keskisuurten yritysten riidanratkaisun näkökulmasta tuomioistuinsovittelun haasteita ovat menettelyn julkisuus sekä sovittelun tasalaatuisuuden haasteet. Tuomioistuinsovittelun käynnistäminen johtaa vähimmilläänkin diarimerkintään riita-asian osapuolista, millä voi olla yritysten kannalta negatiivisia vaikutusta. Yritysten kannalta mielletään huonoksi julkisuudeksi, jos esimerkiksi potentiaalisen tilaajan saatavissa on kansliasta tieto siitä, että yritystä koskevia riita-asioita on ollut aiemmin vireillä.

Tuomioistuinsovittelua vaivaa myös edelleen – tosin huomattavasti vähenevässä määrin – tuomareiden sovitteluosaamisen ja -kokemuksen eritasoisuus eri käräjäoikeuksissa. Osassa käräjäoikeuksia työskentelee pitkän sovittelukokemuksen omaavia henkilöitä, kun taas osassa käräjäoikeuksista menettely on jäänyt niin vähäiselle käytölle, ettei varsinaista osaajakuntaa ole syntynyt.

Kaupallisissa riidoissa haasteena koetaan lisäksi se, ettei tuomioistuinsovittelussa voida varmistua siitä, että sovittelijalla on soviteltavaa asiaa koskevaa substanssiosaamista. Nykymuotoinen tuomioistuinsovittelu ei tunne asiantuntijasovittelijan käyttöä muuta kuin lapsen huoltoa koskevissa ns. follo-asioissa. Yritykset eivät siis voi etukäteen varmistua siitä, että sovittelijatuomarilla olisi esimerkiksi liiketoiminnallista osaamista tai tietyn kaupallisen alan erityisosaamista.

2.3.8 Yhteenvetoa

Suomessa on tällä hetkellä hyvä ja pääasiallisesti tehokkaasti toimiva tuomioistuinsovittelujärjestelmä, jonka käyttö on viime vuosina lisääntynyt. Myös tuomioistuimen ulkopuolella on useamman eri organisaation ylläpitämiä hyviä sovittelujärjestelmiä, joiden käyttö on kuitenkin jäänyt erittäin vähäiseksi. Näistä järjestelmistä Suomen Asianajajaliiton sovittelumenettely omaa jossain määrin institutionaalisen sovittelun piirteitä ja sillä on laajin yhtenäinen pohja tuomioistuinsovittelun kanssa.

Oikeudellisten riitojen sovittelukulttuuri pienten ja keskisuurten yritysten kaupallisissa riidoissa on kuitenkin kehittymätöntä ja varsinaisten yksityisten sovittelijoiden piiri on hyvin rajattu. Alan toimijoiden keskuudessa vallitsee yhteisymmärrys siitä, että sovittelu on erittäin tehokas riidanratkaisun muoto ja pääosa kaupallisista riidoista tulisi ratkaista sovittelun keinoin.

Tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun kehittämiseksi tarvitaan toimia menettelyjen tunnettuuden lisäämiseksi, sovittelijoiden aseman vahvistamiseksi ja yhtenäistämiseksi sekä kustannusesteiden poistamiseksi. Ennen kaikkea tarvitaan kulttuurimuutosta, jotta sovittelu aletaan kaupallisella alalla nähdä ensisijaisena keinona riitojen ratkaisuun.

2.4 Muut vaihtoehtoiset riidanratkaisumenettelyt

2.4.1 Välimiesmenettely

Välimiesoikeus on yksityinen tapa ratkaista riita käyttämättä julkisia tuomioistuimia. Välimiesmenettely on riidanratkaisukeino, jossa olemassa olevan tai tulevan siviiliriidan osapuolet päättävät antaa asian välimiesten ratkaistavaksi.

Välimiesmenettelystä annetun lain nojalla yksityisoikeudellinen riitakysymys, josta voidaan tehdä sovinto, saadaan määrätä asianosaisten välisin sopimuksin välimiesten lopullisesti ratkaistavaksi. Samalla tavoin ratkaistavaksi voidaan määrätä myös sopimuksessa ilmaistusta oikeussuhteesta vastaisuudessa aiheutuvat mainitun laiset riitakysymykset, jollei laissa ole toisin säädetty. Esimerkiksi kuluttajansuojalaissa on kuluttajalle taattu aina oikeus saattaa kuluttajariita tavalliseen tapaan oikeuden ratkaistavaksi. Välimiesoikeuden tuomio voidaan Suomessa panna täytäntöön hakemalla kärjäoikeudelta täytäntöönpanomääräys.

Suomessa välimiesmenettelyn edellyttämää nimeämis- ja sääntöjärjestelmää ylläpitää Keskuskauppakamari. Välimiesmenettelylakiin kohdistuu laajasti uudistamistarpeita. Välimiesmenettelylain uudistaminen on vireillä oikeusministeriössä.

Välimiesmenettely on yleisesti käytetty riidanratkaisumenettely liike-elämässä ja varsinkin kansainväliset sopimusriidat ratkaistaan yleisesti välimiesmenettelyssä. Välityslausekkeiden käyttö on kaupallisissa sopimuksissa tavanomaista. Keskuskauppakamarin tarjoaa tätä varten mallivälityslausekkeitä ja suosittelee yrityksille mallivälityslausekkeen käyttämistä sopimuskissaan.

Välimiesmenettelyn kustannuksia ovat hakemusmaksu, välimiesoikeuden palkkio ja kulut sekä lautakunnan hallinnointimaksu ja kulut. Lisäksi asianosaisille tulevat kustannettavaksi omat oikeudenkäynti- ja todistelukulut. Jutun hävinnyt asianosainen määrätään pääsääntöisesti maksamaan välimiesmenettelyn kustannukset.

Välimiesmenettelysääntöjen hakemusmaksu on nykyään 2 500–3 000 euroa. Välimiesten palkkio määräytyy riidan rahallisen arvon mukaan. Intressiltään enintään 25 000 euron riidoissa palkkio on 3 000–12 000 euroa. Intressin ollessa yli 100 Meur voi välimiehen palkkio olla yli 240 000 euroa. Myös hallinnointimaksu määräytyy riidan arvon mukaan välillä 3 000–60 000 euroa.

Vuonna 2021 välityslautakunnalle tuli yhteensä 89 hakemusta ja menettelyn mediaanikesto oli 8 kuukautta.

Välimiesmenettelyä pidetään tehokkaana vaihtoehtona oikeudenkäynnille varsinkin korkeamman taloudellisen intressin riidoissa. Sen etuja ovat yritysten näkökulmasta menettelyn nopeus, joustavuus ja salaisuus, sekä mahdollisuus vaikuttaa välimiesten substanssiosaamisen tasoon.

Pienten ja keskisuurten välisten kaupallisten riitojen osalta menettelyn haittana välimiesmenettelystä aiheutuvat kustannukset. Intressiltään pienehköissä riidoissa välimiesmenettely ei ole järkevää.

Välimiesmenettely on myös luonteeltaan oikeudenkäyntiin rinnastuvaa riidanratkaisua. Se antaa ratkaisun oikeudelliseen riitaan juridisista lähtökohdista, mutta ei huomioi osapuolten intressejä tai ratkaise osapuolten välistä muuta konfliktia. Välimiesmenettelyn toimijoiden piirissä onkin arvioitu, että suuri osa välimiesmenettelyyn tulevista hakemuksista soveltuisi paremmin sovittelussa ratkaistavaksi.

Välityslausekkeiden yleistymisellä voidaan nähdä myös joitain haitallisia vaikutuksia. Välimiesmenettelyn käytön lisääntyminen on luonut kaupalliselle alalle kulttuurimuutosta, jolla säännönmukaisesti kaupallisen alan sopimuksissa riidat ohjataan välimiesmenettelyssä ratkaistaviksi. Tätä voidaan pitää lähtökohtaisesti positiivisena kehityksenä. Käytännön asianajajan työssä on kuitenkin nähty välityslausekkeiden yleistymisen mallipohjien kautta myös mikro- tai pienyritysten itse laatimissa sopimuksissa. Sopimusten laatijalla ei välttämättä ole ollut ymmärrystä menettelyn huonosta soveltuvuudesta juuri kyseisestä sopimuksesta aiheutuviin riitoihin. Tätä taustaa vasten tulisi kiinnittää huomiota siihen, että myös sovittelulausekkeet tulevat osaksi yrityskulttuuria ja pk-yritysten käyttämiä mallipohjia.

2.4.2 Kuluttajariitalautakunta

Kuluttajariitalautakunta on oikeusministeriön hallinnonalalla toimiva, tuomioistuinten ulkopuolinen vaihtoehtoinen riidanratkaisuelin. Sen toiminta perustuu lakiin kuluttajariitalautakunnasta. Lautakunnan tehtävä on antaa ratkaisusuosituksia elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisissä riita-asioissa, sekä mm. kuluttajien välistä asuntokauppaa koskevissa asioissa.

Kuluttajariitalautakunta on tuomioistuimia täydentävä ja niille vaihtoehtoinen riidanratkaisuelin, joka ohjaa kuluttajaoikeutta ja vaikuttaa siihen ratkaisukäytännöllään. Lautakunnan tavoitteena on olla joustava ja nopeasti toimiva, asiantuntijapohjainen kuluttajariitojen ratkaisuelin, jonka puoleen kuluttajat voivat kääntyä vapaamuotoisesti ja kustannuksitta.

Kuluttajariitalautakunnassa ei voida ratkaista elinkeinonharjoittajien välisiä riita-asioita. Se voi siten antaa ratkaisusuosituksia vain sellaisissa pk-yritysten kaupallisissa riidoissa, joissa vastapuolena on kuluttaja. Asia voi tulla käsiteltäväksi vain kuluttajan aloitteesta.

Kuluttajariitalautakunta on käytännössä ainoa pk-yrityksiä koskevia riitoja suositusluontoisesti käsittelevä riidanratkaisukeino. Yrityksen noudattavat lautakunnan suosituksia keskimäärin hyvin. Järjestelmään voidaan pitää hyvänä, mutta rajattuna.

Vuonna 2021 lautakunnassa ratkaistiin 6 700 asiaa. Keskimääräinen käsittelyaika oli 14 kuukautta, jota voidaan pitää kohtuuttoman pitkänä. Kuluttajariitalautakunnan haasteena on vuosia jatkunut asioiden ruuhkautuminen.

2.5 Yhteenvetoa tuomioistuimen ulkopuolisesta riidanratkaisusta

Selvityksen keskeisenä havaintona voidaan todeta, että Suomessa on käytössä tuomioistuinsovittelun lisäksi useita vaihtoehtoisen riidanratkaisun keinoja, jotka ovat myös pienten ja keskisuurten yritysten käytettävissä. Tärkeimmät näistä ovat välimiesmenettely, joka antaa tuomionluontoisia ratkaisuja, sekä erilaiset intressipohjaiseen riidanratkaisuun perustuvat sovittelumenettelyt.

Tuomioistuimen ulkopuoliselle oikeudellisten ja kaupallisten riitojen sovittelulle on olemassa eri järjestöjen itse ylläpitämiä menettelyjä. Menettelyt tunnustetaan alalla yleisesti hyväksi ja tuomioistuimen ulkopuolinen riidanratkaisu kannattavaksi. Erityisesti sovittelun käyttö on lisääntymässä ja sovittelun merkitys riidanratkaisussa on korostunut viimeisen 10 vuoden aikana. Käytännössä menettelyjä kuitenkin käytetään hyvin vähän.

Tuomioistuimiin tulee edelleen vuosittain vireille suuri määrä riita-asioita, jotka voitaisiin sovittaa tai muuten ratkaista myös tuomioistuimen ulkopuolisissa menettelyissä.

Seuraavassa arvioin syitä siihen, miksi menettelyjä ei käytetä enemmän, sekä havaittuja ongelmakohtia.

3 Päätelmiä nykytilasta

3.1 Tiedon puute

Käydyissä keskusteluissa ja aiemmissa selvityksissä tärkeimmäksi syyksi sovittelumenettelyjen vähäiselle käytölle on havaittu tiedon puute ja kulttuurimuutoksen tarve. Sovittelumenettelyjä ei käytetä yritysten välisessä riidanratkaisussa, jos yrityksiä avustavilla asiamiehillä ja yritysten edustajilla ei ole tietoa sovittelun saatavuudesta.

Suomen Asianajajaliitto on ainoa oikeusavustajille sovittelukoulutusta tarjoava taho. Liiton sovittelukoulutuksen perussisällön on suorittanut Suomen yli 2 000 asianajajasta hieman yli 300. Sovittelua on asianajajaliiton toimesta koulutettu hieman yli 20 vuotta ja koulutus on saatavilla vain liiton jäsenille. Voidaan siis todeta, että asianajajistakin edelleen vain murto-osa on saanut koulutusta sovittelusta.

Asianajajien ohella yrityksiä avustavat oikeudellisissa riidoissa myös muut lakimiehet. Oikeudenkäyntiavustajina toimivat asianajajien ohella ns. lupalakimiehet. Lupalakimiehillä ei ole määriteltyä täydennyskoulutusvelvoitetta eikä heillä siis lähtökohtaisesti ole valmistumisen jälkeen hankittua lisäkoulutusta sovittelusta.

Oikeustieteelliseen yliopistotutkintoon tähtäävää koulutusta tarjotaan Suomessa Helsingin, Turun, Lapin ja Itä-Suomen yliopistoissa. Oikeustieteen maisterin tutkinto on perussisällöltään tieteelliseen yleistutkintoon tähtäävää, eikä asianajajan ammattiin valmistavaa koulutusta. Kyselyn perusteella oikeustieteen maisterin tutkintoon kuuluu kaikissa yliopistossa vain yksittäinen tai yksittäisiä kursseja riidanratkaisusta ja sovittelusta. Kurssit ovat pääsääntöisesti valinnaisia. Esimerkiksi Helsingin yliopistossa prosessioikeuden pakollisiin aineopintoihin kuuluu 3 tunnin sovittelua koskeva osuus. Voidaan todeta, että oikeustieteellinen tutkinto tähtää asianajollisesta näkökulmasta ensi sijassa kykyyn ratkaista konflikti oikeudenkäynnissä. Lisäksi huomionarvoista on, että edes vähäistä määrää sovittelukoulutusta on järjestetty vasta viimeisen 10 vuoden aikana.

Kaikkien yliopistojen taholta vahvana viestinä oli, että sovittelun ja konfliktinratkaisun kurssit ovat erittäin suosittuja, mutta resurssipula estää sisällyttämästä niitä perusopetukseen laajemmin.

Kaupallisia riitoja ei voida sovittaa, jos asianosaiset ja heidän avustajansa eivät tiedä sovittelumenettelyjen saatavuudesta tai osaa sovittelua konfliktinratkaisukeinona. Pääsääntöisesti yritykset suosivat sitä riidanratkaisukeinoa, jota oikeudelliset avustajat suosittelevat.

Yritysten tasolla sovittelun käytön lisääntyminen edellyttää kulttuurimuutosta, jossa sovittelu ja muut vaihtoehtoisen riidanratkaisun keinot aletaan nähdä ensisijaisina keinoina suhteessa oikeudenkäyntiin. Muutos on hidas, koska esimerkiksi yliopistotasolla konfliktinratkaisusta annettu koulutus näkyy yritysten päättäjien tasolla vasta vuosien tai kymmenien vuosien viiveellä. Yritysten välisissä sopimuksissa välimiesmenettelyyn ohjaavat välityslausekkeet ovat olleet arkipäivää jo vuosikymmeniä, mutta sovittelulausekkeet ovat edelleen harvinaisia.

Selvityksessä olen tunnistanut myös toisen tiedollisen ongelmakohdan eli tilastoinnin puuttumisen. Säädöstasoisien sovittelijaorganisaation puuttuessa yksityisten sovittelumenettelyjen käytöstä on saatavissa vain hajanaista tietoa. Tuomioistuinsovittelun osalta puuttuu erillinen sovittelujen käyttöä ja lopputuloksia koskeva tieto. Tilastoinnin puuttuminen tekee esimerkiksi sovittelulla saavutettavien kustannussäästöjen arvioimisen erittäin haastavaksi.

3.2 Sovittelukentän hajanaisuus ja institutionaalisen sovittelijajärjestelmän puuttuminen

Edellä on kuvattu Suomessa käytettävissä olevia erilaisia sovittelumenettelyjä. Tuomioistuimen ulkopuolella tapahtuvaa sovittelua on yritysten saatavilla, mutta niiden käyttö on vähäistä ja sisäiset erot yritysten näkökulmasta heikosti hahmotettavissa. Sovittelukenttää voidaan kaupallisten riitojen sovittelun osalta pitää hajanaisena tai pirstaloituneena.

Hajanaisuuden tärkeimpänä syynä voidaan nähdä se, ettei tuomioistuimen ulkopuolisesta sovittelusta ole lainsäädännöllistä viitekehystä. Tuomioistuinsovittelulailla on pantu täytäntöön EU:n sovitteludirektiivi, mutta laissa ei ole tarkemmin määritelty mitä tuomioistuimen ulkopuoliselta ”jäsenellyltä menettelyltä” vaaditaan, vaan periaatteessa mikä tahansa fasilitatiivisessa menettelyssä saavutettu sovittelu voi olla täytäntöönpanokelpoinen. Suomesta puuttuu sovittelijoita koskeva akkreditointijärjestelmä ja viranomais-taho, joka ylläpitäisi listaa sovittelijoista tai soveltuvista menettelyistä.

Erilaisista sovittelumenettelyistä voidaan nostaa struktuuriltaan selkeimmäksi Suomen Asianajajaliiton sovittelu. Asianajajasovittelun säännöt ovat yhtenevät tuomioistuinsovittelun kanssa, sen sovittelijat ovat ”akkreditoituja” liiton oman koulutuksen kautta ja asianajajat ovat myös sovittelijoina toimiessaan sidottuja hyvään asianajotapaan sekä liiton valvonnan alaisia.

Kaupallisten riitojen yksityinen sovittelu on Suomessa henkilöitynyt hyvin rajattuun piiriin. Alalla ei ole vakiintunutta pohjaa varsinaisten ”sovittelupraktiikoiden” muodostamiseen. Haastattelujen perusteella kaupallisten riitojen sovittelu ohjautuu erilaisten verkostojen kautta pienelle piirille osaavia sovittelijoita. Tämä on omiaan rajaamaan sovittelun ulkopuolelle intressiltään pienempiä pienten ja keskisuurten yritysten välisiä riitoja, sekä etenkin pääkaupunkiseudun ulkopuolella olevia yrityksiä.

Intressiltään suurehkojen kaupallisten riitojen osalta on olemassa tunnetut sovittelijat, joiden sovittelumenettelyihin riitoja ohjautuu vuositasolla muutamia kymmeniä. Pienten- ja keskisuurten yritysten riitojen osalta samanlaista henkilösuhteisiin ja verkostoihin perustuva mekanismi ei ole.

3.3 Siviiliprosessin prosessikaavio

Tuomioistuinsovittelulailla sovittelu on tuotu osaksi tuomioistuimen toimintaa. Asianosaisille on luotu ”moniovinen oikeustalo”, jossa oikeudenkäyntimenettelyn lisäksi riitoja voidaan tuomioistuimessa ratkaista sovittelussa. Asia voi tulla tuomioistuimeen sovitteltavaksi joko suoralla sovitteluhakemuksella, tai asianosaisten oikeudenkäynnin aikana esittämän pyynnön myötä. Tavanomaisempaa on menettely, jossa vireillä oleva oikeudenkäyntiasia ohjataan valmisteluvaiheessa sovitteluun.

Tuomioistuimen käytännön menettelyssä riita-asian haasteen yhteydessä on yleistynyt tapa kysyä vastaajan suostumusta sovitteluun ja samalla toimittaa vastaajalle tuomioistuinsovittelua koskeva esite tai tiedote. Esitteitä on eri käräjäoikeuksissa erilaisia.

Mikäli osapuolet suostuvat vireillä olevassa riita-asiassa sovitteluun (eli muodollisesti pyytävät sovittelua), määrää käräjäoikeus asialle sovittelijaksi toisen käräjätuomarin. Tämän jälkeen sovittelijana toimiva tuomari sopii asianosaisten kanssa ajankohdan sovittelulle. Jos sovittelussa ei saavuteta sovintoa, palautuu asia uudelleen oikeudenkäyntiasiana käsittelevällä käräjätuomarille, joka jatkaa oikeudenkäynnin valmistelua.

Asioissa, joissa asianosaiset eivät lainkaan pyydä sovittelua tai jotka sovittelussa käytyään etenevät kohti oikeudenkäyntiä, on tuomioistuimella valmisteluistunnossa velvollisuus selvittää, onko asiassa edellytyksiä sovinnolle. Sovinnon edistämässä puheenjohtajaa rajoittaa riski siitä, että kyselyoikeuden käyttöä pidemmälle menevä sovinnon hakeminen puheenjohtajan aktiivisin toimenpitein voi pahimmillaan muodostaa esteellisyyden.

Edellä selostetulla tilastollisella tarkastelulla havaittiin, että valtaosa käräjäoikeudessa vireillä olevista riita-asioista ratkeaa tavalla tai toisella valmisteluvaiheessa. Näistä arvioitiin noin kolmasosan olevan asianosaisten saavuttamia sovintoja.

Riita-asian vireille tulosta osapuolten löytämään sovintoon saakka tuomioistuimella on aktiivinen velvollisuus valmistella asiaa. Toisin sanoen, asia roikkuu käräjäoikeudessa vireillä ja siitä aiheutuu tuomioistuimelle työtä. Käytännössä menettely voi kuitenkin joutaa myös tahattomaan käsittelyaikojen pitenemiseen, koska asiaa valmistelevan tuomarin voi olla turhan työn välttämiseksi perusteltua ensin odottaa ”josko asia kuitenkin vielä sovittaisiin”.

Siviiliprosessin etenemiskaaviota rajakohdassa tuomioistuinsovittelun mahdollistamiseen, sovinnon edistämiseen ja varsinaisen oikeudenkäynnin valmisteluun voidaan perustellusti kritisoida.

Tehokkaammaksi voidaan ehdottaa menettelyä, jossa säännönmukaisesti selvitettäisiin ensin esimerkiksi alustavan sovittelutapaamisen kautta osapuolten edellytykset sovittelulle riitaa ja saavuttaa sovinto, ja vasta tämän jälkeen asia siirtyisi oikeudenkäyntimenettelystä vastaavalle puheenjohtajalle, joka aloittaisi riita-asian varsinaisen valmistelun oikeudenkäyntiä varten.

Arvioin, että tällä menettelyllä voitaisiin ehkäistä tarpeettomasti vireillä olevien (eli myöhemmin kuitenkin sovittavien) riita-asioiden määrää ja toisaalta terävöittää varsinaisen oikeudenkäynnin valmistelua. Sovinnon ja sovittelun mahdollisuuden definiivinen selvittäminen olisi ensisijainen toimi suhteessa vireille tulevaan riita-asiaan. Vasta tämän jälkeen alkaisi fokuoituneesti oikeudenkäynnin valmisteluun tähtäävä tuomioistuimen työ.

3.4 Tuomioistuinsovittelun kehitystarpeita

Moniovinen oikeustalo toimii yhä pitkälti oikeudenkäyntiin tähtäävän infrastruktuurin puitteissa. Sovittelun lisäämiseksi tuomioistuinsovittelusta tulee tehdä asianosaisille houkuttelevaa ja tuomioistuimille tehokasta. Sovittelijoina toimivien käräjätuomarien ja toisaalta asianajajien taholta on nostettu toistuvasti esiin tarve saada käyttöön paremmin sovitteluun soveltuvia tiloja.

Nykytilanne, jossa sovitteluun tullaan mahdollisesti ruuhkaisena istuntoaikana, turvatarkastusten läpi ja suoraan pääkäsitteilyäsiin, ei edistä sovittelua eikä sovittelun käyttöä. Tarvitaan asianosaislähtöistä, joustavaa ja sovittelua tukevaa resursointia.

Asianajajien taholta esiin on nostettu myös tarve varmistaa tuomioistuinsovittelun tasa-laatusuus. Kuten aiemmin on selostettu, sovittelijoina toimivien tuomareiden sovittelu-kokemus ja sitä kautta saavutettu osaaminen ei ole tällä hetkellä tasaisesti jakautunut kaikkiin käräjäoikeuksiin. Etenkin kaupallisissa riidoissa on myös tärkeää, että asianosaiset voivat saattaa riitansa soviteltaviksi alan substanssiosaamista osaavalle sovittelijalle. Tämä ei tällä hetkellä ole tuomioistuinsovittelussa lähtökohtaisesti mahdollista, koska sovitteli-joina voivat toimia vain virkatuomarit.

Sovittelumenettelyjen kustannustehokkuuteen liittyy myös oleellisesti kysymys siitä, missä vaiheessa riidan elinkaarta riitaa sovitellaan. Asianosaisten saavuttamien säästöjen kan-nalta mahdollisimman aikainen sovittelu on lähtökohtaisesti tehokkainta. Tuomioistuin-sovittelun ongelmana nyky muodossaan voidaan nähdä sen vahva liitännäisyys jo vireillä olevaan tai vireille tulossa olevaan oikeudenkäyntiin. Sovittelun aloittamisen kynnyksen pitäisi saada alemmaksi ja sovittelu lähemmäs riidan alkuvaihetta.

3.5 Kustannukset

3.5.1 Sovittelijan palkkio

Tuomioistuimen ulkopuolinen riidanratkaisu kaupallisissa riidoissa on riidan osapuolille nyky muodossaan maksullista. Tällä tarkoitetaan sitä, että verrattuna oikeudenkäyntiin osa-puolet maksavat sovittelumenettelystä palkkion omien asianajajiensa lisäksi myös sovitte-lijalle (tai välimiehille).

Menettelyn maksullisuus on pääasiallisesti ongelma juuri pienten ja keskisuurten yritysten välisissä riidoissa. Taloudellisilta intresseiltään isoissa, suuryritysten välisissä kaupallisissa riidoissa sovittelijan palkkio ei muodosta merkittävää kuluerää koko riidan kontekstissa. Sen sijaan taloudelliselta intressiltään pienissä kaupallisissa riidoissa ”kolmannen asian-ajajan” mukaan ottaminen, eli sovittelijan palkkion maksaminen, on koettu rajoittavaksi. Riidan osapuoli voi kokea myös tarvetta saada täytäntöönpanokelpoinen ratkaisu vasta-puolen kuluvastuusta.

Tuomioistuinsovittelu on kustannuksiltaan osapuolille käytännössä ilmaista. Tuomioistuimien perii sovittelusta vain oikeudenkäyntimaksun 270 euroa, jonka osapuolet maksavat puoliksi. Tuomioistuimen ulkopuolisten sovittelumenettelyjen onkin vaikea kustannuksiltaan kilpailla tuomioistuinsovittelun kanssa pienyritysten ja yksityishenkilöiden riidanratkaisussa.

3.5.2 Oikeusturvavakuutukset ja oikeusapu

Oikeusturvavakuutuksissa on tunnistettu rakenteellisia rajoitteita, jotka voivat estää tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun käyttöä yritysten riidanratkaisussa.

Oikeusturvavakuutukset korvaavat vakuutetulle asiamiehen käyttämisestä aiheutuvat kustannukset kunkin vakuutusyhtiön omien vakuutusehtojen mukaisesti. Käytännössä on havaittu, että nykyisistä vakuutuksista ei välttämättä korvata asiamiehen palkkiota siltä osin, kun palkkio koskee tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa avustamista. Vakuutuksesta ei myöskään korvata sovittelijan palkkiota. Etenkin pienten ja keski suurten yritysten osalta oikeusturvavakuutuksen kattavuudella voi olla erittäin suuri merkitys valittaessa eri riidanratkaisumenettelyjen välillä. Nykymuotoisten oikeusturvavakuutusten voidaankin katsoa ohjaavan riidanratkaisua ensisijaisesti tuomioistuinsovitteluun tai oikeudenkäyntiin.

Samoja havaintoja voidaan esittää myös valtion maksaman oikeusavun osalta. Oikeusavusta ei korvata tuomioistuimen ulkopuolisesta sovittelusta aiheutuvaa avustajan palkkiota, eikä sovittelijan palkkiota.

3.5.3 Oikeudenkäyntiavustajien palkkiorakenne

Selvityksen puitteissa on syytä lyhyesti mainita myös avustajien palkkionmuodostukseen ja alan yleisiin laskutusperusteisiin liittyviä havaintoja.

Suomessa oikeudellisten avustajien palkkiot perustuvat lähes kauttaaltaan tuntilaskutukseen. Suomen Asianajajaliiton palkkio-ohjesäännön lähtökohtana on, että asianajajan palkkion on oltava oikeassa suhteessa tehtävän laatuun ja sen vaatimaan työn määrään sekä muutoinkin kohtuullinen. Myös oikeusavun palkkioperuste on lähtökohtaisesti toimenpide- ja tuntikohtainen. Niin ikään oikeudenkäymiskaaren 21 luvun mukainen kohtuullisuusohje on oikeuskäytännössä suoritettu lähtökohtaisesti suhteessa tehtävän vaatimaan aikaan ja tuntipalkkion määrään.

Kansainvälisesti on viitteitä siitä, että Suomessa alan yleisenä käytäntönä oleva puhtaasti toimenpide- ja tuntikohtainen laskutus on etenkin kaupallisissa riidoissa jossain määrin väistymässä. Alalla voidaankin herätellä keskustelua siitä, onko ajankäyttöön perustuva laskutus riidanratkaisun näkökulmasta paras vaihtoehto vai tarvittaisiinko kulttuuri-muutosta enemmän intressipohjaiseen laskutukseen.

Kun asianajajien ja muiden oikeusavustajien palkkioita arvioidaan Suomessa ensisijaisesti suhteessa käytettyyn aikaan eikä riidan intressiin, voi tehokkaan riidanratkaisun kaupallistaminen asiakkaalle olla haastavaa. Konfliktinratkaisussa toimivan asianajajan tulee pystyä kaupallisesti perustelevaan palkkionsa toimenpiteistä, joilla hyvinkin laaja riita-asia on mahdollisesti ratkaistu sovittelussa hyvinkin nopeasti.

Oikeusavustajien yksinomaan tuntiperusteinen laskutuskäytäntö voi olla pahimmillaan jossain määrin esteenä sovittelun käytön yleistymiselle. Oikeudellisten palveluiden rahallista arvoa tulisi pyrkiä mittaamaan saavutetun kokonaisedun, eikä ainoastaan tehtyjen tuntien perusteella.

Selvityksessä sain viitteitä siitä, että sellaisissa maissa, joissa avustajien palkkiot ovat yleisemmin intressiperusteisia, myös sovittellaan enemmän. Pitkälle meneviä johtopäätöksiä asiasta on kuitenkin mahdoton tehdä.

Alan toimijoiden keskuudessa vallitsee laaja konsensus siitä, että sovittelu on riidanratkaisuna erittäin kustannustehokasta. Kärjistetysti voidaan sanoa, että pahimmillaan vuosia kestävä oikeusriita voidaan parhaimmillaan sovittaa päivässä. Saavutettu hyöty näkyy säästönä sekä asianosaisille, että oikeuslaitokselle.

Yllä on kustannusten osalta tunnistettu rakenteita, jotka ohjaavat näennäisten kustannusesteiden kautta riidanratkaisua tuomioistuimen ulkopuolisesta sovittelusta tuomioistuihin.

4 Oikeusvertailu

4.1 Sovittelu EU-maissa

Euroopan Union tasolla on luotu vahva kehys kaupallisten riitojen sovittelulle viimeisen kahdenkymmen vuoden aikana.

Eri sidosryhmät ovat komission avulla laatineet eurooppalaiset menettelysäännöt sovittelijoille, jotka on julkaistu vuonna 2004.

Vuonna 2008 annettu sovitteludirektiiviä sovelletaan kaikissa EU-maissa. Sovittelu-direktiiviä sovelletaan rajat ylittäviin riita-asioihin siviili- ja kauppaoikeuden alalla. Direktiivin soveltamisalaan kuuluvat riidat, joissa vähintään yhden osapuolen kotipaikka sijaitsee muussa kuin siinä jäsenvaltiossa, jossa toisen osapuolen kotipaikka sijaitsee ajankohtana, jona osapuolet sopivat sovittelusta tai jona tuomioistuin päättää sovittelun aloittamisesta. Säädöksen päätarkoituksena on kannustaa sovittelun käyttöön jäsenvaltioissa. Sitä varten direktiivissä on viisi keskeistä sääntöä:

- Kukin jäsenvaltio veloitetaan edistämään sovittelijoiden koulutusta ja huolehtimaan sovittelun korkeasta laadusta.
- Jokaiselle tuomarille annetaan oikeus kehottaa riidan osapuolia yrittämään aluksi sovittelun käyttöä, jos hän katsoo sen asianmukaiseksi ottaen huomioon asiaan liittyvät seikat.
- Sovittelulla aikaansaatu sopimus voidaan vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi, jos molemmat osapuolet tätä pyytävät. Tällainen vahvistus voidaan antaa esimerkiksi tuomioistuimen päätöksellä tai julkisen notaarin asiakirjalla.
- Sovittelu tapahtuu luottamuksellisesti. Sovittelijaa ei voida velvoittaa todistamaan sovittelun yhteydessä esiin tulleista seikoista sovittelun osapuolten välisessä myöhemmässä oikeudenkäynnissä.
- Osapuolet eivät menetä sovitteluun kuluvan ajan vuoksi mahdollisuuttaan panna asia vireille tuomioistuimessa, sillä määräajat asian vireille panemiseksi tuomioistuimessa keskeytetään sovittelun ajaksi

Vaikka sovitteludirektiivi koskee muodollisesti vain rajat ylittäviä kaupallisia riitoja, on sillä ollut suuri vaikutus kansallisten sovittelumenettelyjen muotoamisessa.

Vuonna 2014 sovitteludirektiivin vaikutuksia arvioitiin Euroopan parlamentin julkaisemalla tutkimuksella ”Rebooting the mediation directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number of mediations in the EU”. Tutkimuksessa arvioitiin, että direktiivin täytäntöönpanosta huolimatta sen soveltamisalueella 46 jäsenvaltiossa edelleen vähemmän kuin 1 % riidoista soviteltiin.

EU:n tasolla onkin tunnistettu eräänlainen ”sovitteluparadoksi”; sovittelun lukuisat hyödyt riidanratkaisumenetelmänä tunnustetaan ja sovittelun käyttöä on fasilitoitu sovittelu-direktiivillä kattavasti, mutta silti sovittelun käyttöaste riidanratkaisukeinona kaupallisissa riidoissa on vähäistä.

Vuonna 2017 julkistettiin Euroopan parlamentin päätöslauselma sovitteludirektiivin täytäntöönpanosta. Päätöslauselman suosituksina mm:

- kehoitettiin jäsenvaltioita toimintaan, jolla kannustetaan sovittelun käyttöön riita-asioissa mm. tietokampanjoilla
- pyydettiin komissiota arvioimaan, onko tarpeen kehittää sovittelupalveluiden tarjoamista koskevat unionin laajuiset laatuvaatimukset
- pyydettiin komissiota arvioimaan, olisiko jäsenvaltioiden perustettava sovittelutapauksia varten kansalliset rekisteri

Päätöslauselmassa on lisäksi todettu, että monet jäsenvaltiot liittävätkin sovittelun käyttöön taloudellisia kannustimia tai sovittelun käytön harkitsemisesta kieltäytymiseen sanktioita. Lisäksi on todettu, että osassa jäsenvaltioita sovitteluun osallistuminen tai ainakin jonkinlaiseen aloituskokoukseen osallistuminen on pakollista.

Asiaa on viimeksi arvioitu vuonna 2018 julkaistussa parlamentin muistiossa, jonka yhtenä johtopäätöksenä arvioitiin sovittelun yleistymisen edellyttävän direktiivin tasolla jonkinasteista pakollisuutta (”mandatory, reasonable but serious consideration of a mediation effort”).

Parlamentin päätöslauselma ei ole johtanut sovitteludirektiivin muutostyöhön.

Seuraavassa selostan lyhyesti havaintoja tärkeimmistä verrokkimaista ja selvityksen kannalta mielenkiintoisia huomioita muista maista. Tämän selvityksen resurssien puitteissa oikeusvertailu on ollut suppea ja perustunut lähinnä CCBE:n asianajien sähköpostihaastatteluun sekä englannin kielellä saatavilla olleisiin julkisiin lähteisiin.

Mahdollisessa jatkovalmistelussa oikeusvertailua on syytä vielä syventää. Tarkempaa selvitystä olisi hyvä saada esimerkiksi Tanskan ja Italian järjestelmien käytännön toimivuudesta, eduista ja haitoista.

4.2 Ruotsi

Ruotsin tilanne sovittelun ja vaihtoehtoisten riidanratkaisukeinojen suhteen on samankaltainen Suomen kanssa. Kuten Suomessa, tuomioistuimella on velvollisuus selvittää sovinnon mahdollisuus osana siviiliprosessia. Ruotsissa ei ole käytössä tuomioistuimen järjestämää tuomioistuinsovittelua.

Merkittävä ero Suomeen on se, että Ruotsissa tuomioistuimella on mahdollisuus osapuolin suostumuksin määrätä dispositiiviseen riita-asiaan sovittelijaksi tuomioistuimen ulkopuolinen henkilö ns. erityisessä sovittelussa ("särskild medling").

Ruotsin Domstolverket pitää yllä listaa henkilöistä, jotka ovat halukkaita sovittelemaan tuomioistuimessa käsiteltäviä riita-asioita. Sovittelijoiksi osoitettavilla henkilöillä ei ole muodollisia pätevyysvaatimuksia tai yhtenäistä koulutusta, eikä Domstolverket tarkasta luettelossa olevien henkilöiden pätevyyttä. Riita-asian edellyttämä tietyn alan erityisosaaminen voidaan kuitenkin ottaa huomioon sovittelijan valinnassa. Osapuolet vastaavat sovittelun kustannuksista ja menettelyn hinta perustuu osapuolten ja sovittelijan väliseen sopimukseen. Myös menettelyn metodologia perustuu osapuolten väliseen sopimukseen, eli voidaan sopia esimerkiksi kauppakamarin sovittelusääntöjen soveltamisesta.

4.3 Norja

Norjassa riita-asian oikeudenkäyntimenettely on jokseenkin poikkeuksellinen suhteessa muihin pohjoismaihin. Alioikeusmenettely on viimeinen vaihtoehto riidanratkaisussa.

Asianosaisella on lakiin perustuva velvollisuus ilmoittaa ennen jutun vireillepanoa alioikeudessa vastapuolelle kirjallisesti tulevasta oikeudenkäynnistä ja siinä esitettävistä vaatimuksista, niiden perusteista ja todisteista, samoin kuin velvollisuudesta tehdä vakava sovintoyritys jutun sovinnollisesta ratkaisusta ennen kuin riita-asia voidaan panna vireille, tietystä kuluriskistä myöhemmässä oikeudenkäynnissä tosiasiallisen sovintoyrityksen laiminlyönnistä tai torjumisesta perusteetta sekä pakollisesta sovittelusta sovitteluneuvostossa (forlikrådet), tuomioistuimen ulkopuolisesta sovittelusta (utenrettslig mekling) ja muista vaihtoehtoisista riidanratkaisulautakunnista (utenrettslig tvisteløsningsnemnd).

Riidan sovittelu sovitteluneuvostossa on lähtökohtaisesti pakollinen, ennen kuin kannetta voidaan nostaa käräjäoikeudessa. Sovitteluneuvosto toimii oikeusjärjestyksen alimpana instanssina ja sen toiminta on yhdistelmä sovittelumenettelyä, summaarista käsittelyä ja pienriitamenettelyä. Sovitteluneuvosto muodostaa ikään kuin puskurin suoralle pääsulle alioikeuteen. Sovitteluneuvoston käsittelyn ensisijaisena tavoitteena on saada asianosaiset sopimaan asia. Sovitteluneuvosto voi myös tietyin edellytyksin antaa tuomioon rinnastuvan ratkaisun asiassa.

Selvityksen kannalta huomionarvoisena poikkeuksena mainittakoon, että riita-asioita, joiden taloudellinen intressi on yli 200 000 NOK ja joissa molempia on jo avustanut asianajaja, ei tarvitse tuoda ensin sovitteluneuvoston eteen.

Sovitteluneuvoston maksu asianosaisille on noin 1 200 NOK. Maksuvelvollinen on jutun hävinnyt osapuoli.

4.4 Tanska

Tanskassa on käytössä Suomen järjestelmän kaltainen tuomioistuimessa tapahtuva sovittelumenettely ("retsmægling"). Kuten Suomessa, järjestelmä perustuu vapaaehtoisuuteen.

Merkittävänä erona Tanskan järjestelmässä sovittelijaksi voidaan määrätä tuomioistuimen tuomarin asemesta myös asianajaja. Tanskan oikeusvirasto ylläpitää luetteloa asianajajista, jotka voidaan määrätä sovittelijoiksi. Sovittelijan pätevyyttä on säädelty ja hänen tulee olla suorittanut asiaankuuluva koulutus. Sovittelu voi tapahtua joko tuomioistuimen tiloissa tai asianajajan toimistossa. Sovittelu on metodologialtaan intressipohjaista ja fasilitatiivista kuten suomalainen tuomioistuinsovittelu. Sovittelijoita sitovat asetuksentasoiset sovittelijan eettiset ohjeet.

Sovittelu on asianosaisille ilmaista, eli he maksavat vain mahdollisesta oman asianajajan käyttämisestä aiheutuneet kulut. Sovittelijan palkkion maksaa valtio rinnasteisesti muuhun valtion varoista maksettavaan oikeusapuun. Sovittelijan palkkion määrän määrää tuomioistuin voimassa olevan palkkio-ohjeistuksen mukaisesti. Sovittelijaksi määrätyn asianajajan perustaksa vuonna 2022 on 8 835 DKK (noin 1 200 euroa), mutta määrää voidaan korottaa erityisestä syystä tapauskohtaisesti.

4.5 Havaintoja muista EU-maista

Merkittävimminä havaintoina muista EU-maista voidaan nostaa esille seuraavia relevantteja eroja Suomen järjestelmään.

Ainakin Portugalissa, Belgiassa, Croatiassa, Puolassa, Tšekeissä ja Italiassa tuomioistuimen määräämänä sovittelijana voi toimia muu kuin virkatuomari. Oikeusviranomaisen pitää yllä listaa akkreditoituista sovittelijoista.

Näistä maista ainakin Tšekeissä, Kroatiassa ja Puolassa sovittelun aloituskokoukseen ("First Meeting of Parties") osallistuminen on osassa riita-asioissa asianosaisille pakollista. Laiminlyönti osallistua tapaamiseen johtaa sanktioon oikeudenkäynnin kulujen jakautumisen suhteen.

Italiassa on selkeimmin käytössä "pakkosovittelu". Osassa riita-asioita sovittelun läpivieminen on pakollista, eikä kannetta saa nostaa ennen sovittelun päättymistä.

Muun muassa Irlannissa ja Italiassa oikeusavustajilla on myös säädösten tasoinen velvollisuus neuvoa asiakkaita sovittelun kustannus- ja muista eduista.

4.6 Johtopäätöksiä

Suppeassa oikeusvertailevassa selvityksessä on havaittu, että oikeusriitojen sovittelu perustuu EU-maissa laajasti yhteneväisille periaatteille. Sovittelu on luonteeltaan intressipohjaista ja fasilitatiivista. Taustalla on EU:n vuonna 2008 voimaan tullut sovitteludirektiivi.

Poikkeuksena Suomen järjestelmään muissa maissa oikeusviranomaisella on pääsääntöisesti jonkinlainen hallinnollinen asema suhteessa tuomioistuimen ulkopuolella tapahtuvaan sovitteluun. Oikeusviranomainen ylläpitää listaa rekisteröidyistä sovittelijoista ja alioikeudessa vireillä olevia tai vireille tulevia riitoja voidaan ohjata tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelijan sovittelavaksi. Sovittelun säännöt ja sovittelijoiden pätevyysvaatimukset voivat olla lailla säädeltyjä.

Osapuolilla voi olla riitaprosessin alkuvaiheessa velvollisuus joko selvittää sovittelun mahdollisuus, osallistua jonkinlaiseen ensitapaamiseen sovittelijan kanssa tai yrittää sovittelua. Sovittelu voi olla joko asianosaisten maksamaa tai sovittelijan palkkio voidaan kustantaa valtion varoista. Sovittelun yrittämisestä kieltäytyminen voi johtaa kieltäytyvän osapuolen kannalta kielteiseen seuraamukseen oikeudenkäynnin kuluvastuun osalta.

Lähes kaikissa EU-maissa on käynnissä aloitteita tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelun lisäämiseksi ja sovittelumenettelyjen käyttö on kasvamaan päin.

5 Mahdollisia toimintalinjauksia sovittelun lisäämiseksi

5.1 Asianajaja on reitti sovitteluun – tiedon lisääminen

Selvityksessä on tunnistettu tiedon puute merkittäväksi esteeksi sovittelumenettelyjen käytön lisäämiselle. Asianajajien, muiden oikeudellisten avustajien ja yritysten tietoisuutta vaihtoehtoisen riidanratkaisun keinoista tulee lisätä.

Yliopistotasolla voidaan lisätä ja uudelleen kohdistaa resursseja siihen, että tulevat oikeudelliset alan ammattilaiset ovat konfliktinratkaisun ammattilaisia sekä vaihtoehtoisen riidanratkaisun ja erityisesti sovittelun osaajia. Yliopistotasoisella opetuksella voidaan viedä oikeudellisille avustajille ja yrityksille kulttuurimuutosta, jolla sovittelu vakiintuu ensisijaiseksi riidanratkaisukeinoksi.

Suomen Asianajajaliitto kouluttaa jäsenistöään tehokkaasti sovittelusta ja riidanratkaisusta. Suomessa pitäisi kuitenkin pyrkiä varmistamaan, että myös muilla oikeudellisilla neuvonantajilla ja oikeusavustajilla on jatkossa tarvittava osaaminen sovittelusta.

Yrityskulttuurimuutoksen kautta tulisi vaikuttaa siihen, että sovitteluun ohjaavat riidanratkaisulausekkeet yritysten välisissä sopimuksissa lisääntyisivät. Sovittelun ja muun vaihtoehtoisen riidanratkaisun tulisi olla ensisijaista suhteessa oikeudenkäynnin aloittamiseen. Peilaten esimerkiksi Irlannin ja Italian järjestelmään voidaan pohtia, tulisiko Suomen Asianajajaliiton tulevaisuudessa itsesääntelyn keinoin ohjata jäseniään nimenomaisesti ohjaamaan asioita ensisijaisesti sovittelaviksi eikä ainoastaan edistämään sovintoa.

Sovittelumenettelyjen kehittämiseksi tarvitaan jatkossa tarkempaa dataa siitä, miten paljon riitoja sovittelun avulla voidaan ratkaista ja mitä kustannussäästöjä niillä saavutetaan. Mahdollisuuksien mukaan tuomioistuimista pitäisi saada tietoa siitä, kuinka paljon henkilötyövuosia vie esimerkiksi tuomioistuimissa sovittelu verrattuna ”pääkäsitteilyn porteilla” valmistelussa sovittuun riitaan.

5.2 Kustannusesteiden poistaminen

Sovittelun kustannustehokkuus on alan toimijoille ilmeisestä ja sovittelun hyödyt hyvin tunnistettuja. Suoranaiset kustannusesteet tulisi poistaa ja pyrkiä järjestelmään, jossa riita-asioita ei kustannussyistä tarpeettomasti saateta vireille oikeudenkäynteihin.

Jatkossa on syytä miettiä keinoja, miten oikeusturvavakuutuksia voitaisiin kehittää vastaamaan paremmin vaihtoehdoisen riidanratkaisun tarpeisiin. Oikeusturvavakuutusten kattavuuden tulee vastata käytössä olevia sovittelumenettelyjä. Tämä voinee tapahtua alan itsesääntelyn keinoin.

Oikeusavun osalta tulee uudistusten yhteydessä varmistaa, että myös tuomioistuimen ulkopuoliset sovittelut ovat oikeusavun piirissä. Kehitettäessä oikeusapujärjestelmää pitää mukana olla sovittelumyönteinen näkökulma.

Oikeudenkäyntien kustannusten muodostumista tulee kehittää paremmin huomioimaan ja edistämään aikaisessa vaiheessa tapahtuvaa riitojenratkaisua. Suomessa on syytä pohtia, mahdollistaako nykyinen sääntely asianajajien ja muiden oikeudellisten neuvonantajien palkkiomallien markkinaehtoisen kehittymisen esimerkiksi enemmän intressipohjaisiksi, vai onko ala sidottu tarpeettomissa määrin toimenpide- ja tuntikohtaiseen veloitukseen.

Kustannuksiltaan tehottominta on sekamuotoinen järjestelmä, jossa oikeudenkäynnit ovat vireillä samanaikaisesti muiden riidanratkaisukeinojen kanssa. Tältä osin pitää myös kustannusmielessä pyrkiä prosessien tehostamiseen.

5.3 Siviiliprosessin tehostaminen – sovinnon edistämisestä sovitteluun

Tuomioistuinten resurssien kannalta tehottominta on riita-asioiden päättyminen sovintoon juuri ennen pääkäsittelyn aloittamista. Tällöin varsinaisen pääkäsittelyn järjestämistä ja tuomioin kirjoittamista lukuun ottamatta kaikki tuomioistuimelta vaadittava työpanos on jo laitettu asian ratkaisemiseen. Selvityksessä on tunnistettu, että tuomioistuimissa roikkuu vaihteleva määrä riita-asioita, jotka käytännössä vain odottavat myöhempää sopimista.

Oikeudenkäymiskaarta uudistettaessa onkin syytä pohtia, tulisiko valmistelun yhteydessä tapahtuvasta sovinnon edistämisestä siirtyä suoraviivaisempaan sovittelumahdollisuuksien selvittämiseen eli tehdä alustavaan sovitteluistuntoon osallistumisesta pakollista. Pakollisella, alustavalla sovitteluistunnolla tarkoitan tässä menettelyä, jossa riita-asian

asianosaisten olisi ennen asian muuta tuomioistuimessa tapahtuvaa valmistelua tavattava sovittelijan kanssa alustavassa sovitteluistunnossa ("First Meeting of Parties"), jossa sovittelijan johdolla aktiivisesti ja definiitivisesti selvitetäisiin mahdollisuudet sovittelulle ja riidan sopimiselle. Kuvatun pakollisen, alustavan sovitteluistunnon käyttöönotto ei vaarantaisi oikeusturvaa, koska itse sovittelun läpivieminen perustuisi edelleen osapuolten suostumukseen. Menettely koskisi luonnollisesti vain dispositiivisia riita-asioita.

Alustavaan sovitteluistuntoon osallistumisen laiminlyömisestä voisi seurata muissa EU-maissa käytössä olevan mallin mukaisesti esimerkiksi kuluvaluuta koskeva haitallinen seuraamus.

Alustavan sovitteluistunnon käyttöönotto mahdollistaisi sovintomahdollisuuksien aktiivisemmän selvittämisen ilman pelkoa asiaa käsittelevän tuomarin tulemisesta esteelliseksi. Se myös ehkäisisi tarpeettomasti vireillä olevien riita-asioiden roikkumista käräjäoikeudessa. Asian jatkovalmistelun pohjana voitaisiin tarkemmin selvittää Italian, Kroatian ja Puolan malleja, joissa käytössä on jonkinasteinen pakollinen sovitteluistunto.

Pakollisen sovitteluistunnon käyttöönotto olisi omiaan myös fokusoimaan tuomioistuinten resursseja ja koko siviiliprosessia sen ydintehtävään, eli oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin läpiviemiseen. Voidaan arvioida, että intressiltään vähäiset tai muuten oikeudenkäynnin kohteeksi huonosti soveltuvat riita-asiat soviteltaisiin entistä tehokkaammin ennen oikeudenkäyntiä.

Oikeudenkäymiskaareen kohdistuu muutenkin uudistamistarpeita. Oikeusministeriössä on tämän selvityksen kirjoittamishetkellä valmisteilla mietintö myös ns. pienriitamenettelystä. Yhdistämällä tehokkaampaa sovittelun ja sovinnon mahdollisuuksien selvittämistä laajoissa riita-asioissa, sekä mahdollista pienriitamenettelyä intressiltään vähäisissä asioissa, voitaisiin resursseja kohdistaa paremmin tuomioistuinten ydintehtävään. Lähtökohtana tulisi olla, että täysimittaisessa oikeudenkäynnissä käsitellään pääasiassa sellaisia riita-asioita, jotka intressiltään muilta ominaisuuksiltaan parhaiten soveltuvat juuri oikeudenkäynnissä ratkaistavaksi.

5.4 Tuomioistuimen ulkopuolisen sovittelijainstituution luominen

Selvityksessä havaittiin, että riita-asioiden sovittelu on tällä hetkellä keskittynyt tuomioistuinsovitteluun. Kuten aiemmin on selostettu, kaupallisia riita-asioita sovitellaan tuomioistuinten ulkopuolella vain muutamia kymmeniä vuodessa. Tuomioistuinsovittelu on Suomessa pääsääntöisesti nykyään laadukasta, ja voidaan todeta, että järjestelmä toimii hyvin.

On kuitenkin syytä pohtia, onko oikeusriitojen sovittelun keskittyminen yksinomaan tuomioistuinsovitteluun valtion resurssien näkökulmasta toivottavaa. Tuomioistuinsovittelussa asiaa voivat nyky muodossaan sovitella vain virkatuomarit. Mikäli riita-asia on vireillä oikeudenkäyntiasiana, sitoo tuomioistuinsovittelu käytännössä kahden tuomarin työpanoksen. Lisäksi sovittelukoulutuksen järjestäminen laajalle joukolle virkatuomareita vaatii omat resurssinsa.

Kokonaistehokkuuden kannalta ei ole myöskään toivottavaa, että samanaikaisesti tuomioistuinsovittelun kanssa ylläpidetään rinnakkaisia sovittelujärjestelmiä kuten Suomen Asianajajaliiton sovittelua.

Suomessa tulisikin pohtia, voisiko tuomioistuinsovittelua jatkossa kehittää sellaiseksi, että myös muut kuin virkatuomarit voisivat toimia sovittelijoina. Lähtökohdaksi voitaisiin ottaa esimerkiksi Tanskan malli, jossa tuomioistuin voi määrätä asian sovittelijaksi myös soveltuvan asianajajan, ja sovittelu voi tapahtua myös muualla kuin tuomioistuimen tiloissa. Sovittelijan pätevyys ja menettelysäännöt olisivat lailla säädeltäviä. Järjestelmä muistuttaisi pesänjakajajärjestelmää. Suomeen luotaisiin laintasoinen sovittelijainstituutio.

Suomen Asianajajaliiton sovittelumenettely muodostaa kehityskelpoisen pohjan sovittelijainstituutiolle. Asianajajaliiton koulutus vastaa jo nyt hyvin pitkälti käräjätuomareiden saamaa sovittelijakoulutusta. Liiton omaa akkreditointijärjestelmää voitaisiin kehittää järjestelmän tarpeita vastaavaksi.

Järjestelmän rahoituksen kannalta tulisi selvittää, mikä on paras tapa rahoittaa tuomioistuimen ulkopuolella tapahtuvan sovittelun kustannukset. Vaihtoehtoina on joko malli, jossa asianosaiset vastaavat sovittelijan palkkiosta (kuten pesänjakajajärjestelmässä) tai malli, jossa sovittelijan palkkion maksaa valtio.

Mikäli osapuolet joutuvat itse vastaamaan sovittelijan palkkiosta, voi se vähentää sovittelun houkuttelevuutta. Sovittelijan palkkion määrä voisi perustua joko osapuolten sopimukseen tai olla viranomaisen tasolta säädeltä. Arvioitavissa on, että yksityisen sovittelijan

palkkio olisi kuitenkin joka tapauksessa korkeampi kuin nykyinen oikeudenkäyntimaksu tuomioistuinsovittelusta (270 euroa). Mikäli osapuolien vastattava palkkio olisi korkea ja käytössä jonkinlainen ”pakkosovittelun” malli, voisi se vaarantaa pääsyä oikeuteen.

Jos sovittelijan palkkio maksettaisiin valtion varoista, muodostaisi se luonnollisesti uusia kustannuksia oikeushallinnolle. Järjestelmä muistuttaisi rakenteeltaan esimerkiksi yksityishenkilön velkajärjestelyn selvittäjäjärjestelmää. Voidaan kuitenkin arvioida, että kokonaisuutena järjestelmässä säästettäisiin, koska kustannukset varsinaisen tuomioistuimessa tapahtuvan nykyisen tuomioistuinsovittelun puolella vähenisivät.

Tilastoinnin puuttuessa kustannusvaikutuksia on vaikea edes alustavasti arvioida euro-määräisesti. Jos kuitenkin lähtökohdaksi otettaisiin Tanskan mallin mukainen sovittelijan palkkio (1 200 euroa) ja arvioitaisiin, että puolet nyt tuomioistuimissa vuosittain soviteltavista muista kuin elatusapua koskevista riita-asioista soviteltaisiin tuomioistuimen ulkopuolella (350), saataisiin vuosittaiseksi kustannukseksi 420 000 euroa. Verrattuna esimerkiksi yksityisille oikeusavustajille (noin 68 Meur) tai yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen selvittäjille (noin 2 Meur) vuosittain maksettaviin korvauksiin määrä on vähäinen. Vastaavasti kärjääoikeuksista siirtyisi pois ainakin 350 sovitteluihin käytettyä kärjätuomarin henkilötyöpäivää.

Voidaan siis varovaisestikin arvioida, että tuomioistuimen ulkopuolisella sovittelijainstituutiolla olisi saavutettavissa merkittävää säästöä tuomioistuinten resursseihin.

Sovittelijainstituution luomisella voidaan arvioida olevan myös muita positiivisia kerrannaisvaikutuksia sovittelujen yleistymiselle. Kun tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelu olisi virallistettu, se ohjaisi kaupallisia toimijoita paremmin aikaisessa vaiheessa tapahtuvaan vapaaehtoiseen riidanratkaisuun. Mahdollisuus vaikuttaa sovittelijan valintaan ja sovittella asiaa diskreetisti ja joustavasti tuomioistuimen ulkopuolella todennäköisesti lisäisi sovittelun käyttöä. Pienten ja keskisuurten yritysten kannalta sovittelun kynnsä madaltuisi, jos sovittelijan palkkio katettaisiin valtion varoista.

Uudistuksella myös vahvistettaisiin aktiivisen sovittelijakentän syntymistä Suomeen. Pesänjakajajärjestelmään rinnastuva sovittelijajärjestelmä kannustaisi asianajajia myös suurten liikejuridiikan toimistojen ulkopuolella kouluttautumaan ja erikoistumaan sovitteluun, ja pyörittämään osana toimintaansa sovittelijapraktiikkaa. Tämä taas loisi edelleen kulttuurimuutosta, jolla sovittelun käyttö lisääntyisi myös pienten ja keskisuurten yritysten riidanratkaisussa.

6 Loppupäätelmiä

Suomessa on uutisoitu laajasti oikeudenkäyntien kestojen pitenemisestä ja oikeudenkäyntikustannusten noususta. Tämän haitallisen kehityskulun rinnalla on kuitenkin voitu positiivisena seikka todeta, että sovittelun käyttö riidanratkaisussa on lisääntynyt. Vielä yleisemmin voidaan todeta käynnissä olevan kulttuurimuutoksen, jossa yritysten riidanratkaisun fokus on jo pitkään siirtynyt oikeudenkäynnin voittamisesta oikeudenkäynnin välttämiseen.

Oikeudellisella alalla on laaja konsensus siitä, että sovittelu on tehokas riidanratkaisukeino ja sovittelut tulevat tulevaisuudessa lisääntymään entisestään. Kokemukset nyt jo yli 10 vuotta käytössä olleesta tuomioistuinsovittelusta ovat hyviä. Tuomioistuinsovittelu on pääpiirteissään laadukasta ja järjestelmä on alkanut lyödä itseään läpi.

Edelleen tilanne on kuitenkin se, että vain murto-osa sovitteluun soveltuvista riidoista sovitellaan. Tuomioistuinsovittelun käyttö on yleisintä lapsi- ja perheoikeudellisissa, sekä muissa yksityishenkilöiden välisissä riita-asioissa. Etenkin pienet ja keski-suuret yritykset ovat löytäneet tuomioistuinsovittelun huonosti.

Tuomioistuimen ulkopuolella on olemassa useampia sovittelujärjestelmiä, mutta niiden kaikkien käyttöaste on hyvin matala. Kaupallisten riitojen sovittelu on Suomessa jokseenkin pirstaloitunutta ja vahvasti henkilöitynyttä.

Sovittelun lisäämiseksi oikeusavustajien ja yritysten tietoisuutta sovittelusta tulee lisätä. Koulutuksen lisääminen vaatii lisäresursseja oikeustieteelliseen koulutukseen. Myös oikeusavustajien tiedollista ja taidollista osaamista tulee yhdenmukaistaa. Suomessa vain Suomen Asianajajaliiton jäsenillä on tällä hetkellä täydennyskoulutusvelvoite ja pääsy laadukkaaseen sovittelukoulutukseen. Tulevien selvitystarpeiden kannalta on syytä ohjata resursseja myös tuomioistuinten toimintaa, sovittelua ja vaihtoehtoista riidanratkaisua koskevan tilastollisen tiedon tuottamiseen.

Yritysten kannalta tuomioistuimen ulkopuolisen riidanratkaisun kustannus- ja muita esteitä tulee poistaa. Järjestelmässä pitää pyrkiä joustavuuteen ja kustannustehokkuuteen.

Viimeistään oikeudenkäymiskaaren tai tuomioistuinsovittelulain seuraavan uudistamisen yhteydessä tulee selvittää, onko Suomeen hyödyllistä luoda tuomioistuimen ulkopuolinen sovittelijainstituutio kuten muissa pohjoismaissa. Järjestelmälle on hyvä pohja Suomen Asianajajaliiton sovittelumenettelyssä. Lisäksi riitaprosessia pitää terävöittää ja mahdollisuutta pakollisen sovitteluistunnon käyttöönottoon harkita.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-400-330-8 (PDF)